

V Ljubljani, 15. prosinca 1898.

Štev. 2.

Leto XI.

DOM IN SVET

List za leposlovje in znanstvo.

Urednik:
dr. Frančišek Lampe.

Narodu geslo:

Dobro ti bo, ako si pomoreš sam;
Pomozi si sam, in Bog ti pomore.

Kdor ne pomaga, naj vsaj ne škodi.

Zalaga:
Urednik in lastnik.

Izhaja dvakrat na mesec.

Tiska:
Katoliška Tiskarna.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr.

Vsebina 2. zvezka.

	Stran
Josip Karol Tertnik, operni pevec. (Spominske črtice. — Spisal J. M.)	33
Okó. (Zložil Anton Medved.)	36
Uganka. (Zložil Anton Medved.)	36
Zadnji gospod Kamenski. (Zgodov. povest. — Sp. Peter Bohinjec) [Dalje.]	37
V tretje gre rado. (Spisal Janko Barlè.) [Konec.]	42
Gozdni izprehodi. (Zložil Fr. Ks. Meško.) 1. Pajek. — 2. Ob podrti smereki	47
Beneška Slovenija. (Črtice. — Spisal I. T.)	48
Iz časa bivanja Francozov v Beli Krajini. (Spisal Ivan Zupanec.) . .	52
Kaj pripovedujejo v Podzemlju o kačah? (Zapisal Janko Barlè.) . .	56
Književnost	62
<i>Slovenska književnost. Zgodovina župnij in zvonov v dekaniji Radolice.</i>	
— Slovensko-amerikanski koledar za leto 1898. — Ročni kažipot	
po Goriškem, Trstu in Istri za leto 1898. — Knjižnica za mladino.	
Snop. 6—7, 9, 10—11, 12, 13—14, 15. — <i>Hrvaška književnost. Knjige</i>	
„Matiče Hrvatske“ za l. 1896.: Francuzka drama. — <i>Česka knji-</i>	
<i>ževnost. Narodní sebeochrana. — Glasba. Pouk v igranju na citrah.</i>	
Razne stvari.	64

Naše slike.

Na platnicah.

Socijalni pomenki. — Darovi za Marijanišče.

Slike.

J. K. Tertnik	33
Tertnik kot „Evangelimann“. (V 1. dejanju.)	34
Tertnik kot „Evangelimann“. (V 2. dejanju.)	35
Dedova zabava. (Slikal A. Glisenti.)	41
Most čez Nadižo v Čedadu. (Fot. Malignani.)	49
Pred votlino Kristusovega rojstva	57

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. in X.
po 4 gld.

Listnica uredništva. Gosp. M. M.: Vaša balada nikakor ni godna za tisek. Kakšno silo delate besedam, naglasu, celo stavkom! Tako ne smete. — Gosp. J. Sv. v Š.: Predmet je premalenkosten, misli so prenavadne. Pesem mora bralca zanimati. — Obžalujemo, da je med mnogo poslano nam tvarino le malo dobre. Prav zato je krog naših pesnikov tako majhen. Zdi se nam, da je vzrok ta, ker se naši pesniki-začetniki nečejo učiti. Čemu so vendar klasiki pevali, čemu so kritiki ocenjali, ako jih naši pesniki-začetniki ne poznajo ali nečejo poznati? Tako je tudi s povestmi in drugimi spisi. Brez učenja in brez truda hočejo biti naši mladeniči pisatelji. To ne gre tako lahkim potem: Tēs d' aretēs hydrōta theoi propároithen ethēkan.

Josip Karol Tertnik, operni pevec.

(Spominske črtice. — Spisal J. M.)

Četudi ne štejemo pokojnega Tertnika med vélike može našega naroda, vendar mu pač ne bo nihče zavidal malega spominika v našem listu. Da si ga je zaslužil, naj kažejo te-le črtice.

„Naše najboljše in najsrčnejše želje bodo spremljale mladega pevca-umetnika vsigdar tudi po daljni tujini!“

— — Tako smo se pred šestimi leti poslovili od opernega pevca J. K. Tertnika, ko je prvič odhajal na Nemško po svojem poklicu („Dom in svet“ 1892, št. 6). In sedaj ga ni več: dné 1. vel. travna minulega leta je umolknil na veke.

Rodil se je v Ljubljani l. 1867. in tu dovršil tudi ljudsko šolo. Iz početka je bil namenjen za krojaški obrt. Že kot mal deček se je v šoli in v cerkvi odlikoval s krepkim glasom; še večjo pozornost pa je kot do-rastel mladenič vzbujal pri „Slavcu“ in v bivšem pevskem zboru ljubljanske „Čitalnice“. Iskrena ljubezen do glasbe ga je naposled napotila, da se je po vsestranskih nasvetih prijateljev in strokovnjakov do cela posvetil opernemu petju. Nekaj mesecev ga je pripravljaval prof. Gerbić v Ljubljani; na jesen l. 1888. pa je s posredovanjem c. kr. voj. intendanta v p. Neureitterja vstopil v operno šolo Narodnega gledišča v

„Dom in svet“ 1898, št. 2.

Pragi, kjer mu je bil dobri dve leti izvrsten učitelj znani operni pevec Josip Lev. Že dné 2. listopada l. 1890. je Tertnik prvokrat javno nastopil kot Manrico v Verdijevem „Trubadurju“. Uspeh je bil jako povoljen; toda na Narodnem gledišču takrat ni bilo nobenega praznega mesta in zato so Tertnika odpu-

stili z laskavim spričevalom. Šel je torej začetkom l. 1891. na Dunaj, da se še nadalje izobrazi v umetnosti ter dovrši tako ugodno pričete uke. Ondi ga je poldrugo leto učil sloveči laški komorni pevec in profesor na konservatoriju Felice Mancio. Ker je bil Tertnik neimovitih starišev sin, moral se je seveda ves ta čas veliko boriti z gmotnimi skrbmi, našel je pa k sreči blagodušnih dobrotnikov, ki so ga izdatno podpirali, tako n. pr. nekoliko čeških rodoljubov v Pragi, kranjski deželni zbor, znani mecenat grof Nikolaj Eszterházy na Dunaju

J. K. Tertnik.

in drugi. Navdušeno veselje do izvoljenega poklica in železna vstrajnost sta premagala vse težave, in jeseni l. 1892. je Tertnik pričel svojo umetniško pot, poln veselih upov, poln ponosnih nad.

L. 1892.—1893. je bil Tertnik člen dvornega gledišča v Mannheimu, od koder je za leta 1893.—1894. odšel na mestno gledišče

v Lübeck. L. 1894.—1895. je pel v Opavi, l. 1895.—1897. pa je bil člen mestnega gledišča v Brnu. Kot gost je v tem času po jedenkrat ali večkrat nastopil na dvornem gledišču v Braunschweigu (l. 1893.), v Kielu, na dvornem gledišču v Schwerinu in na nemškem deželnem gledišču v Pragi (l. 1894.), na dvorni operi v Draždanih (l. 1896.), na mestnem gledišču v Frankfurtu n. M. in v Gradcu (l. 1897.). Razven tega pa je sodeloval pri raznih koncertih in veselicah na tujem in v domovini, tako n. pr. v „Slovanski besedi“ in pri „Sloveniji“ na Dunaju (l. 1891. do 1892.), pri koncertih „Gl. Mat.“ in filharmoničnega društva v Ljubljani (leta 1892. do 1894.), pri veselicah podružnic družbe sv. Cirila in Metoda v Trstu (l. 1893., 1894.) in v potresnem letu 1895. pri dobrodelnih koncertih v Novem mestu, Gradcu i. dr.; lastne koncerte pa je priredil v Ljubljani (l. 1894.) in na Bledu (l. 1895., 1896.).

Glas pokojnega Tertnika je bil že od narave izredno krasen, obsežen in krepak, da, celó mogočen; izvrstna šola pa je vse te lastnosti visoko povzdignila, omilila, razširila in ojačila. V nižini podoben baritonu in sploh bolj temne barve je Tertnikov junaški tenor zvenel v vseh legah jednako mehko, polno in doneče ter se je brez truda zmagovito vpenjal gori do toli občudovanega visokega C. Tertnik je bil za glasbo v obče zeló nadarjen, imel je gorko čustvo in živahen temperament; na Dunaju in posebno še v Mannheimu in v Lübecku si je prisvojil zares vzorno jasno izgovarjanje in umetniški pravilno prednašanje. Čvrste, visoke postave, izrazitega obraza, temnih kodrastih las in temnih očij je bil Tertnik kakor ustvarjen za oder. Živo si je mislil vsako ulogo in takó je tudi gledé na igro vselej zadoščal, da, včasih se je v tem oziru naravnost odlikoval. S kratka: rajnik je bil popoln umetnik, imeniten operni pevec.

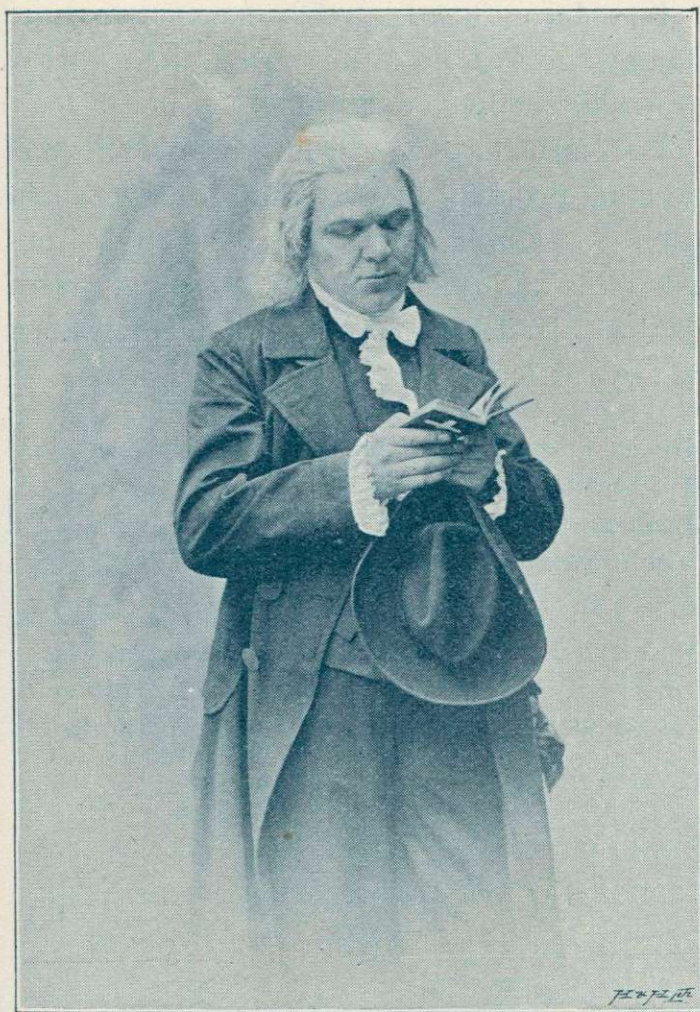
Razni nemški listi so izredno slavili našega rojaka. Tako n. pr. pravijo ocene, da ima „Tertnik pravi junaški tenor čudovite moči“, da ima „mogočna glasovna sredstva“, da se je pokazal „dramatskega pevca

prve vrste“, da „druži z impozantno postavo fenomenalen glas in ima ne samo naravne darove, ampak tudi izvrstno šolo“, da „je tudi kot igralec na svojem mestu; njegov izraz ima prepričevalno in nepremagljivo moč.“ Glasoviti draždanski kritik L. Hartmann je o Tertnikovem glasu pisal: „Tertnikov je jako malo. Človek se ves oživi ob čudoviti moči in zdravi lepoti njegovih glasov.“

V petih letih je Tertnik pel nad 20 ulog, izmed katerih so bile njegove najboljše Manrico (Trubadur), Faust, Turiddu (Cavalleria rusticana), Canio (Bajazzo), Lohengrin, Tannhäuser in posebno Evangelimann. Znal je pa razven teh še kakih šest do osem oper, v katerih ni imel prilike nastopiti. Pač lepo število, lep uspeh za tako kratko dobo! In res, občudovati moramo Tertnikovo nadarjenost, njegovo iskreno navdušenje in neumorno delavnost, ako pomislimo, da se je brez primerne pripravljalne šolske podlage v osmih do devetih letih od preprostega obrtnika iz lastne moči pospel na višek umet-

Tertnik kot „Evangelimann“. (V 1. dejanju.)

Tertnik kot „Evangelimann“. (V 2. dejanju.)

nosti! Veselje je pa tudi bilo opazovati ga, kako je hrepenel vedno više in više, kako se je učil in izobraževal, kako se je vedno bolj in bolj uglabljal v svoje vloge, kako je kot umetnik rastel od leta do leta.

Mimogredé bodi na tem mestu še omenjeno, da se je naš pokojni pevec tudi jako rad bavil s skladbo in da se mu je posrečilo nekoliko prav čednih čveterospevov in pa samospevov s spremljevanjem glasovirja, med poslednjimi posebno v narodnem duhu zložena „Kapelica bela, kapelica lepa“ ... (besede A. Aškerčeve).

Jos. K. Tertnik je imel blago srce in kremenit moški značaj, bil je hvaležen sin, dober brat in požrtvovalen, zvest prijatelj. Nastopal je vsekdar zavestno, ob tem pa z vsakomer občeval vljudno in prikupno, tako, da si je brž pridobil spoštovanje in ljubezen vseh, ki so ga poznali. Drage volje je pomagal s svojo umetnostjo, kjer in kadar je mogel. Tudi sredi glediškega življenja si je ohranil trezno, resno mišljenje in vedenje;

tudi v daljni tujini je ostal zvest svojemu domu in svojemu rodu. Vsako leto je ob počitnicah prihitel v milo domovino, k ljubim svojcem in prijateljem, in leto za letom je ob tej priliki v otroško-nežni ljubezni in udanosti obiskaval tudi „otoka milo cerkvico“ na rajskem blejskem jezeru, ter je ondi z ganjenim srcem prepeval čast in slavo „nebes kraljici in gospé“.

Srečno in zadovoljno je naš pevec živel v Brnu, visoko čislán kot umetnik, obče priljubljen kot človek, z najlepšimi, opravičenimi nadami v sijajno bodočnost, kar ga nenadoma meseca svečana min. leta napade zavratna bolezen — diabetes mellitus. Za svojo umetnost je Tertnik sicer še vedno zvesto deloval — v Brnu je zadnjič nastopil 30. sušca minulega leta kot Florestan v Beethovenovem „Fideliu“ — ob tem pa je vidno hujšal in hiral in — ob božiču še čvrst in krepak, da skoro že nekoliko preobil — bil je ob veliki noči slab in upadel, duševno in telesno potrt. Vendar pa je bil živo uverjen, da ga bolezen kmalu mine in da skoro okreva, je pogumno šel na dokaj daljno pot v Gradec, kjer je — na smrt bolan! — nastopil 24. in 27. mal. travna v Verdijevev „Trubadurju“ in Rossinijevev „Viljem Tellu“. Uspeh seveda ni mogel biti tak, kakoršnih je bil Tertnik doslej vajen, a vrhu tega so ga še tamošnji nemški srditeži iz narodnega sovraštva tako strastno in brezobzirno napadali, da je bil ubogi naš umetnik ves uničen. Na pol mrtev se je 30. mal. travna dopoldne vrnil v Brno, 1. vel. travna ob štirih popoldne pa je po kratkem trpljenju prejemši sv. zakramente za umirajoče v Gospodu zaspal.

Novica o smrti mladega, nadebudnega pevca je vse občinstvo naravnost osupnila in pretresla; povsodi se je pojavljalo vsestransko, zares prisrčno, živo sučutje.¹⁾

¹⁾ Brnski časnikar L. Schwarz je z geslom „Non omnis moriar“ spominu našega rojaka posvetil nastopno pesem:

Ein edler Sanger ist von uns geschieden
Fur immer, ach, ins dunkle Schattenreich —
Wie ist das Gluck so ungewiss hienieden
Und sicher nur der dustre Todesstreich!

Dné 3. vel. travna min. l. so ga v sijajnem sprevodu in ob ogromni udeležbi nesli k večnemu počitku; mestni župan in občinski svetovalci, častništvo, vsi člani mestnega gledišča, umetniki, glasbeniki in prijatelji glasbe so mu izkazali zadnjo čast; nebrot najkrasnejših yencev je pokrival njegovo krsto. Tako so tudi v tujini nepristransko sodili in čislali vrlega pevca.

Ein edler Sänger hat den Mund geschlossen
Urplötzlich schier und tief erschütternd jäh:
Der Mund, aus dem ein Tonmeer sich ergossen,
Ist starr und stumm in herbem Todesweh.

Im Lenz des Lebens, just am Maientage,
Erlag des Heldensängers Kraftgestalt;
Das Herz der Eltern bricht in Schmerz und Plage,
Und Alle rührt des Todes Urgewalt.

In sedaj po kratki, toda viharni poti skozi življenje počiva na veke daleč tam gori v moravski zemlji. —

Počivaj sedaj, Ti, dragi, nepozabni naš pevec in prijatelj, spavaj sladko v preranem grobu v daljnih tujih tleh! Bog Oče nebeški Ti daj večni mir in pokoj, v naših srcih pa Ti bodi ohranjen blag in časten spomin! — —

Du grimmer Tod, du ungestümer Dränger,
Du offenbartest doppelt deine Kraft:
Früh hast du nicht nur einen edlen Sänger,
Ein edles Herz auch hast du fortgerafft!

So schmückt die bleiche Stirne denn des Todten,
Des Künstlers und des Menschen Doppelkranz,
Drum sei ihm doppelt auch ein Gruss entboten:
„Früh starbst du, edler Sänger, doch nicht ganz!“

Okó.

Okó je božji dar telesu.
Le prosto gleda mi v oči!
Kaj vse počiva nam v očesu,
Večkrat ne čutimo sami.

Odseva iz očij vsa duša,
Kot skozi steklo solnčni dan,
Če neresnico kdaj posluša,
V očeh ne vidi je zemljan.

A kogar je učil legati
Celò z očmi hudobe strup,
Pogledi njêga so osati
Bolj, kot je Judov bil poljub.

Anton Medved.

Uganjka.

čič Priklopi *č*,
Dobodeš rod trpeč,
Slovincem dobro znan.

tič Primakni *t*,
Dobodeš rod, ki z vabo
Lehko se vlovi.

bič Pritopi *b*,
Kot v vojski borec meč
Poznava to tlačan.

nič Pritakni *n*,
Za usta to je slabo,
A dobro za oči.

Anton Medved.

Zadnji gospod Kamenski.

(Zgodovinska povest. — Spisal Peter Bohinjec.)

(Dalje.)

III.

Kaj če trenutek sem vesel,
In zadovoljen, srečen,
Ko koj za srečo pride strah,
In strah — ta strah je večn.

Ant. Hribar.

Lep dan se je napovedoval. Nebo je bilo jasno kakor ribje oko, in jutranja danica se je svetlo žarila nad kamniškimi planinami. Ni čuda, da je zgodaj vstal velesalski oskrbnik Janez Šoren. Oprtal si je puško in hitel proti gozdu, ki se je razprostiral ob Štefanji gori. Namenjen je bil ta dan v grad in hotel razveseliti grajščaka Jakopa s kako divjачino. Ko je stopal zamišljen ob griču, zapazil je za potokom Plevnjekom, da se nekaj giblje v jelševju. Zgane se, obstoji in, ozrši se, hoče hitro dalje.

„Oho, Janez, ali si ti? Počakaj, počakaj, da se malo pomeniva! Davno te že nisem videl in rad bi ti kaj prijetnega povedal.“

Te besede je govoril človek, ki je sključeno sedel ob potoku in le glava mu je molala iz jelševja.

„Pusti me pri miru, kakor jaz tebe! Drugače zapodim kroglo tebi namestu zajcu.“

Ob teh besedah se skloni neznani človek po koncu, da je bil ves viden.

„Menda vendar ne, grajski Janez! Ali menda meniš, da sem res zajec?“ izpregovoril neznani človek s pikrim poudarkom in veliko gorjačo stegne proti oskrbniku. Pod visokim čelom se mu je svetilo dvoje majhnih, živih očij, in kljukast nos je mogočno sedel na sredi okroglega obraza. Širok, črn, privihan klobuk je pokrival njegovo glavo, sive hlače iz debelega sukna so se oprijemale njegovih nog, in hodnična srajca mu je zakrivala život. Okrog pasú se ga je oklepala višnjeva ruta in rdeč usnjat pas, iz katerega je gledal nožev rog. Nad vse zani-

miva pa je bila njegova gorjača iz debelega, grčastega trna. Tak trn so naši predniki nabodli pomladi, ko je še rastel, in v luknjice nabili trdega peska. Drugo leto potem šele so ga odrezali, posušili, obelili, namazali s salom in na ognju ožgali ali posmodili. Taka palica torej je čepela v roki našega nočnega popotnika. Ni čuda, da je oskrbnik imel več strahú pred tem človekom, kakor ga je kazal.

„Kaj bi rad?“ vpraša torej oskrbnik osorno, dasi pohlevneje.

„Nič se ne boj, Janez! Sama sva, ker moji škorpiončki še ne znajo govoriti. Ti ne veš morda, jaz pa vem, kdo je mojega očeta pustil doli v malinu, da so ga Turki pohrustali. Brkast mož je bil, grdo je gledal — tak kakor si ti! Ha, ha, ha!“

Oskrbnik prebledi, ne odgovori nič, pač pa zamrmra nehoté: „Tudi ta pošast vé!“

„Vem, vem, preljubeznivi grajski oproda. Mislil si, da tako pokriješ gosposke grehe, a motil si se. Bog je za vse, za gospôdo in za kmeta, a tudi zate je, Janez, ki nisi ne gospod ne kmet. Oče moj mi je povedal vse, in če si spravil pod zemljo njega, ki je bil že star, gluhi in slepi, je bila lahka stvar. Mene pa ne boš tako hitro. Turki tudi vsaki dan ne hodijo semkaj.“

„Cucelj, poslušaj me! Da veš to, kar jaz vem, vedi le! Toda tega pa mi ne govori, da sem jaz tvojega očeta spravil na oni svet. Ako se ni mogel rešiti radi svoje visoke starosti in bolehavosti, kaj morem jaz zato? Ali naj bi bil jaz zastavil zanj svoje življenje?“

„Ne delaj se lepega! Ako je bilo prostora na vozu za krevljasto babo, bilo bi tudi za onemoglega starca. Bolje je zate, da si tiho in da mi ne pripoveduješ takih praznih čenč. Le povej Jakopu, da vé, pri čem je in da me ne zapodi, kadar polhe lovim v njegovih

bukovinah ali škorpijone v njegovih vodah ali če se oglasim včasih gori v gradu. Ti, Taber, pa me boš potreboval še kmalu!“

Ko je Cucelj govoril zadnje besede, hitel je oskrbnik že dalje ob potoku in mrklo čelo je razodevalo boleost in togoto v njegovem srcu. Kaj neki, da je bil tako malo-srčen?! Sramoval se je svoje bojzljivosti in sklenil je drugič drugače posvetiti gorjača-stemu napadniku.

„Saj vendar meni nič ne more“, premišljal je sam pri sebi. Toda nastopiti odločno si ni upal.

Skrivnostni mož pa se je krohotal še dalje časa doli ob potoku: „Ha, ha! O jaz ga že naučim kozjih molitvic in pokažem mu, kaj je čarovnik.“

Nihče ga ni klical drugače kakor za Cucelja. Oče njegov je imel svojo kočo ob Kokri nad malinom in pečal se je največ s tem, da je polhe in škorpijone lovil in prodajal. Iz polšjih kož so napravljali kape-polhovke, škorpijonovo olje pa so radi kupovali lekarnarji za razna zdravila. Nosil je stari Cucelj svojo robo daleč po svetu v Holandijo, na Francosko in celó na Angleško. Ni čuda, da je bil mož znana in občudovana oseba po svojem poslu in po svojih potih. Vrhu tega je poznal izvrstno razna zelišča in daleč na okrog so hodili po njegova zdravila. V njegovi koči si našel cele zavoje vélikega korena, sladkega korena, encijana, angelike, kozje potice, dresna itd.

Njegov sin Martin se je držal pregovora: Kar mačka rodi, miši lovi. Tudi on je lovil in prodajal polhe in škorpijone, nabiral zelišča, toda v zdravilstvu ni bil toliko umen kakor njegov oče. Tudi ni bil tako spoštovan kakor njegov oče in ljudij se je izogibal. Pravili so tudi, da sedme božje zapovedi ni posebno čislal in da je največ rib v samostanskem ribnjaku on spravil pod svojo streho. Toda ne sodimo ga preostro in pogledjmo tudi za oskrbnikom.

Martin Cucelj je torej lovil tisto noč škorpijone v potoku Plevnjeku. Nabral jih je precěj v pletenico, in ko je solnce priplavalo izza gorá, se je že sukal doma pri ognjišču

in pripravljaj kosilo — vrteč na ražnju tri mastne polhe.

Oskrbnik je kmalu imel priliko ustreliti. Brzonoga srnica mu je prestrigla pot in obležala hipoma v gostem grmovju. Zadel jo je na ramo in počasi korakal proti gradu. Ni se mu mudilo. Nič kaj dobre volje ni bil in ni se zmenil za to, ako mu je zajec prišel na pot ali ako mu je raz vejo padla na lice blesteča se rosna kaplja.

V gradu je bilo že vse živo. Posli so se pripravljali vsak na svoje delo, perutnina se je glasila na dvorišču, čuvaj je odpiral škripajoča grajska vrata, pastir je poganjal svojo čredo iz hlevov in psi so lajali vsak iz svojega kota.

V srednjem stolpu, kjer je bivala gospoda, bilo je še vse mirno. Le okno proti severu je bilo odprto, in mladi kamenski gospod je na pol oblečen slonel na njem ter zrl proti Štefanji gori. Zagledal je od daleč oskrbnika Šorna, ki je stopal s svojim bremenom proti gradu. Razveselil se ga je, in ko je oskrbnik položil v kuhinji srno na tla, vstopila je hišna in mu velela, da gospod želi takoj videti prišleca.

„Bog vas sprimi, Šoren! Kaj ste prinesli tako težko v grad?“

„Sluga pokorni, blagorodni gospod Jakop! Mlada srnica vam hoče danes delati družbo pri obedu.“

„Vi ste vedno skrbni zame, Janez! Toda še ljubše bi mi bilo, ko bi mi bili prinesli ne srnice, ampak srnjaka, in sicer živega — svojega Matijca.“

„Nič boljšega bi mi ne mogli storiti, vaše blagorodje! Prav hvaležen sem vam za to, in ko Matijec pripelje prihodnje dni jedenkrat izbranega psa, obdržite ga tukaj.“

„Hvala vam lepa, prijatelj. Ali kaj porekó matere v samostanu?“

„Nič ne morejo reči. Jaz sem njihov služabnik, a moj sin ne.“

„In Antonija?“

„Kaj hoče ubožica? Njene urice so seštete.“

„Škoda zanjo. In Rotijica?“

„Rotijico bo pa že treba doli v samostanu pustiti. Saj vé vaše blagorodje, da

častni gospod Kancijan in moja Antonija ne moreta priti do druge misli.“

„Škoda! Pri nas bi bila Rotija dobro shranjena in — —. No, pa saj je še čas! Mlada je in v samostanu se bo še mnogo lepega naučila.“

„Jaz mislim tudi tako.“

„No, pa sediva prijatelj! Kaj da ste danes tako otožni? Ljuba Antonija vam dela skrbi, kaj ne?“

Grajščak prime oskrbnika za roko in pogleda mu v oči.

„Vi nekaj zakrivate, Šoren? Povejte, kaj vam tare srce?“

„Blagorodni gospod Jakop! Kolikorkrat vidim tega škorpionarčka, ne morem biti vesel. In danes sem ga videl, ko je lovil tisto golazen tam doli ob potoku.“

„Ali vé mladi Cucelj kaj?“ vpraša skrbno grajščak in pogleda v tla.

„Ve, ve, vse ve. Le o svojem starem ne ve nič gotovega. Ugiba in izkuša“, odgovarjal je po tistem oskrbnik.

Grajščak položi desnico na čelo in se zamisli. Čez nekaj časa izpregovori:

„Jaz sem nedolžen. Vi ste pa izpolnili ukaz svojega gospoda. Toda Friderik? Bog se usmili njegove duše!“

„O vojnem času je marsikaj dovoljeno, vaše blagorodje!“ tolaži ga oskrbnik.

„Toda krivica ni dovoljena nikoli, Janez Šoren!“

„Krivice ni delal gospod Friderik, ampak Turčin.“

Grajščak se zopet zamisli.

„Pojasnil nam bi najbolj to sitno stvar gospod Kancijan“, zine zopet gospod Jakop.

„Tega ne, vaše blagorodje! Izgubljeni smo, če se to zgodi.“

„Vi morda že, a jaz?“ nasmehne se pikro grajščak.

„In koga sem služil jaz, ali Janeza Šorna ali gospoda Kamenskega?“ odgovori vprašaje oskrbnik.

„Ne bojte se, dragi hišni prijatelj! Prepričan sem, da ste zvest tovariš in da ste bili zvest hlapec svojega gospoda — celó zvest v nedovoljenih stvareh“, hotel je še

pristaviti grajščak, vendar ni hotel dalje zbadati svojega prijatelja. Zasvitalo se mu je nekaj v teh pogovorih, in tista sumničavost, ki ga je večkrat obletavala, izginila je na mah. Spomnil se je pa Jakop svojega brata in njegovega pisma in spet je običajna otožnost splavala na njegovo obličje.

„Torej fanta vam pošljem?“

„Pošljite ga za gotovo in pozdravite ubogo Antonijo“, odgovori grajščak in misel na ljubega mu dečka ga zopet oveseli.

„Sluga pokorni, blagorodni gospod Jakop!“

In oskrbnik zapre duri za seboj. Grajščak pa je odprl okno proti zahodu in slonel dolgo zamišljen pri oknu, dokler ga hišna ni prišla klicat k zajutruku.

IV.

In čuješ od daleč, kako med
skalovjem
Globokotekoča se Kokra valí?
Ti znana je hiša nad njenim
bregovjem,
Ki tam iz zelenja se nama blišči?

Fr. Levec.

Cucelj sam si ni mislil, da se njegova beseda tako kmalu uresniči. Slišal je pač, da je Tabrovka že dalje časa bolna in kaj ji je. Tudi je ugibal, kako jo bo lečil, ako ga pokličejo. Toda na misel mu ni posebno hodila Tabrova žena, in ko je jeseni svoj lov dokončal, pripravljal se je, da odide na zimo s polšjimi kožami in škorpijoni po svetu.

Preprosti kakor gosposki ljudje so bili takrat po svetu vražasti. Pa saj jih še danes ne manjka. Dasi mladi Cucelj ni bil posebno na dobrem glasu, vendar v sili se je vsak rad zatekel tudi v njegovo hišo. Kaj čuda, da je tudi oskrbnik Taber pozelel po njem, ko je njegova žena stanovitno obležala v postelji.

Jeseni je bilo. Listje je že odpadlo in ljudje so je pridno spravljali za steljo. Že tako slaba pota so bila polna samega blata in ilovice, in otožno oblačno nebo je viselo nad zemljo.

Tam nad Kokro, kjer stoji vas Visoko, čepela je v bregu nad malinom lesena koča

— dom Martina Cucelja. Robide, maline, drenulje in medvedje hrušice so rastle okrog koč, tako da se je koliba Cucljeva po leti komaj videla izmed zelenja. Tako preprosta hišica in vendar kako se je podala v tistem grmovju kakor le kaj! Hišnih sten od zunaj ne moremo popisovati, ker so bile založene okrog in okrog do podstrešja z drvi najrazličnejše vrste. Na voglih so bili nagromadeni sami panjači, ob prednji steni naklana polena iz smrekovine in borovine, na stranh polenica iz bukovine in zadaj sami okleščeki. Ako bi ne imela hiša nobenih sten, dajala so že drva dobro zavetje. Vrata pri koči se niso obračala na tečajih, ampak porivala iz jedne stene v drugo. Na sredi je imel Cucelj svojo kuhinjo in hlev. Seveda ni bilo živine na izbiro. Imel je jedino kozo, katero pa je vsakokrat pomladi kupil in jeseni zaklal ali prodal. Tako ni bilo treba jeseni drugega kakor dom zapreti in šel je brez oporoke po svetu. Koča njegova ni hranila v sebi dragocenostij, zato jo je Cucelj brez skrbi zapustil. Jedino drva njegova so bila v nevarnosti — a imeli so ljudje tak skrivnostni strah pred njim in njegovo koč, da si nihče ni upal kaj hudega storiti. Le kak berač je včasih prenočil tukaj, da je potem drugi dan ljudem lagal, kako straši v Cucljevi hiši in kakšne prikazni se drvé po nji — a to zato, da je dobil več miloščine, ljudje pa več strahu pred Cuceljevino. Le nekaj je bilo, kar je hotel Cucelj spraviti. In to so bila razna zdravilna zelišča, ki so mu ostala za zimo. Ta zelišča pa je Cucelj pred svojim odhodom zakopal, da ni vedel nihče, kam.

Sicer pa v Cucljevi koči ni bilo nič posebnega. Tistih par črepinj za kuho in nekaj stare obleke — kdo bi se menil za to? Praznih sten pa se kmalu človek naveliča. Saj še stropa ni bilo, le ostrešje je bilo dobro z deskami zabito, in če je katera deska odgnila, s slamo zamašeno. Okna so bila lesena, ki so se zvečer zapahnila, po dnevu pa jih treba ni bilo. Kuhinja je bila pod ostrešjem vsa z ilovico zamazana.

Pred to koč je sedel Martin Cucelj, ko priteče izza vogla Tabrov Matijec.

„Boter, oče so me poslali, da pridete pogledat našo mamo. Jako so bolni.“

Pikro se nasmeje hišni gospodar, sedeč na panjaču in popravljajoč svoj kupčijski koš, ker mu je manjkalo nekaj viter na vrhu. Čez nekaj časa se odzove in popraša dečka, dasi je dobro vedel, čegav je:

„Čegav pa si, fant?“

„Tabrov s Hriba; kaj me ne poznate?“

„Ali meniš, da moram jaz že vsakega smrkovca poznati?“

Dečku pa ni upadel pogum.

„Prosim vas, pridite hitro k nam.“

„Povej očetu, naj sam pride pome.“

Žalosten se obrne Matijec in steče domov.

„Saj fant je nedolžen, a moram mu pokazati, da jaz nisem tako za vsak dan“, govoril je Cucelj sam sebi.

Ljubezen do žene je v Tabru premagala nevoljo. Ne vem kaj bi bil dal, da mu ni bilo treba iti do Cucelja, toda sila kola lomi. Ženi je hotel ustreči in ni hotel kriv biti, ako bi se pozneje očitalo, da ni poklical Cucelja.

„Zaradi tebe, ljuba Antonija!“ reče ženi in odide. Počasi je šel, da se je že popolnoma mrak vlegel na zemljo.

Cucelj je kuhal večerjo.

„No, kaj pa da se vaša visokost poniža priti v mojo hišo?“ nagovori Cucelj oskrbnika.

„Tudi tebe lahko zadene kaj takega. Pod Bogom smo vsi. Nikar ne muči vsaj moje žene, ako že mene ne moreš pustiti pri miru! Povej, povej, s čim jo hočem ozdraviti? Vse sem že poskusil —.“

„A nazadnje je vendar-le Cucelj dober, kaj ne?“ seže mu v besedo Cucelj. „Veš ti, Janez, polajšal ji bodem bolečine, da bo laže trpela, a ne zavoljo tebe, ampak zavoljo nje. Toda ozdravil je ne bom, ker je nečem. Ali si me razumel?“

Oskrbnik je molčal in solza mu je kanela na tla. Cucelj je ni opazil.

„Torej daj, kar že hočeš.“

Cucelj je vedel, da Tabrovka hira za sušico in da je neozdravljiva. Zato se je naredil modrega in tako odgovoril. Taber pa

Dedova zabava.

Slikal A. Glisenti.

v svoji žalosti in vražnosti je mislil, da so Cuceljeve besede resnica. Zato je v obupu izpregovoril imenovane besede. Cucelj je stopil v izbo in kmalu prinesel v roki nekaj suhega listja.

„Tu imaš vijoličnih listov. Skuhaj jih na vodi in to vodo naj pije tvoja Antonija. Hodi!“

Taber molčé odide.

Vijolična voda je res polajšala Tabrovki bolezen nekaj dni, a ubožica je kmalu izdihnila dušo.

Sedaj je bil Janez Taber popolnoma prepričan, da je Cucelj res vedel ženino bolezen in da se je zgodilo, kakor je on rekel. Vrhu tega je videl, kakor je sam pravil, na mizi pri Cucelju mazilo, s kakoršnim se čaravnice mažejo. To ga je popolnoma potrdilo, da je Martin Cucelj čarovnik in razglasil je to med ljudmi. Kakor hitro pa je ta govornica prišla med ljudi, razkačena je bila cela vas.

Oskrbnik sam se je izrazil, da je Cucelj čarovnik in da mu je ženo začaral, in to je bilo ljudem dovolj takrat. Vrhu tega je bila rajna Cuceljeva mati na sumu, da je čaravnica.

Beseda čarovnik ali copernik pa je takrat veliko pomenila. Kogar se je to ime prijelo, tega se je tudi držalo, in ni mu bilo dobro. To je dobro vedel tudi Martin Cucelj. Pobral je vse svoje stvari in po noči odrinil v kokrske hribe, da ne bi ga ljudje nadlegovali. Res, drugi dan se je zbralo okrog njegove kočice mnogo ljudij. Ko so se preverili, da Martina ni več v koči, bili so še bolj nevoljni, tako, da so mu zažgali leseni dom.

Velik ogenj se je pokazal na obrežju in kočica Cuceljeva je pogorela do tal.

Martin Cucelj pa je gledal tam gori z Možjance, kako mu je gorela kočica ob Kokri, in je zapretil s pestjo:

„Le počakaj, še te bom!“

(Dalje.)

V tretje gre rado.

(Spisal Janko Barle.)

(Konec.)

III.

Po tem prijaznem dnevu je spala Anica prav dobro, a drugega dne je bila že na vse zgodaj pri svoji šivalni mizici. Ko je bila sedaj sama pri svojem opravilu, ponavljala si je v duhu posamne prizore včerajšnjega izleta. Že dolgo se ni tako zabavala, in morala si je nehoté priznati, da je ravno gospod Dobran največ pripomogel k temu. Povšeči ji je bil in čutila je, da je jako ljubezniv in ugoden. Njegov obraz ji je bil živo pred očmi in njegov glas, kakor da je še vedno slišala v svojih ušesih.

„Saj menda vendar ne bo tak, da ne bi hodil več po tej ulici v pisarno“ — mislila si je in tega jutra večkrat kakor navadno pogledala na ulico. Skoraj nobeden

ni utekel njenemu pogledu, pa tudi še nikoli ni šivala tako malomarno kakor danes. Dobrana pa le ni bilo, dasi je bila že pozna ura.

„Torej je vendar storil, kakor je rekel! Nisem mislila, da je tako trdoglav!“ — vskliknila je nevoljno in sklenila, da samo še jedenkrat pogleda na ulico in nič več. Kar je zagledala njega! Stopal je ponosno, a tudi on jo je precej zapazil, nasmehnil se ji in jo prijazno pozdravil. Odzdravila mu je, zarudela in sama ni vedela, zakaj, ali tako je bilo, da ji je srce hitreje utripalo. Tega ni preje še nikdar očutila. Gledala je za Dobranom, naslonivša svojo kodrasto glavico na roko. On je že davno izginil, a ona je še slonela in mislila — mislila o njem. Kar prestrašila se je, ko se je zopet vzdramila, češ: „Kaj mislim neki

toliko na tega človeka? Kaj meni on mari? Nič več ne bom mislila na njega in tudi gledala ne bom več na ulico.“

Kakor je rekla, tako je tudi storila. Šivala je z dvojno marljivostjo, poskušala je peti nekako pesmico in hotela odpoditi od sebe razne misli. Vendar tega ni mogla, večerajšnji izlet se ji je vedno mešal po glavi. Na ulico pa ni več gledala celega predpoldne. No, ko je po južini zopet prišla k svoji šivalni mizici in kar tako od navade, spozabivša se, pogledala na ulico, že je nekdo zopet globoko zamahnil s klobukom — bil je Dobran, ki je šel iz urada. Zarudela je še bolj, vendar ni materi, katera je bila takrat tudi v sobi, kar nič povedala, da je videla na ulici večerajšnjega znanca. Zdelo se ji je, da ne dela prav: „Pa kaj bi to mater zanimalo?“ mislila si je naposled.

Odslej je redko kdaj šel Dobran po ulici, da ga ne bi bila Anica opazila. Iz prva se je premagovala, a kmalu je spoznala, da ji je Dobran več nego so ji drugi moški, in težko je pričakovala trenutka, da ga zopet vidi. Njegov obraz ji je bil vedno pred očmi, a zdelo se ji je, da jo tudi on rad gleda, saj drugače ne bi tako ljubeznivo upiral oči proti njenemu oknu, ne bi šel tolikokrat mimo. A ko je on čez nekoliko dnij prišel obiskat Mrakove, kakor je bil zadnjikrat obljubil na izletu, bila je Anica vsa vesela in srečna. Razgovarjala se je z njim največ ona in bilo ji je prav drago, ko je mati Dobrana povabila, naj večkrat k njim pride, naj jih ne pozabi. Odslej je čim dalje pogosteje k njim zahajal, večkrat sedel pri Aničini šivalni mizici, kjer je naposled tudi povedal, da le za njo živi in si jo želi imeti za družico v življenju. Anica mu je povedala isto, a ko sta potem oba to povedala Aničinim starišem in ko je Dobran zaprosil Aničino roko, bili so tudi oni zadovoljni.

„Bodi v božjem imenu! Bogastva vam ne bo prinesla, pač pa pošteno in zvesto srce. Če ste s tem zadovoljni, gospod Dobran, pa bodi vaša!“ dejal je gospod Mrak.

Mati si je solze brisala, Aničini sestrici sta se smejala, a Danica je bila skoraj malo

jezna na Anico, ker ji ni o tem nič povedala. Anica je sramežljivo povešala oči, a srce ji je burno utripalo, v njem so se menjavala razna čustva; ali vendar se je čutila zelo, zelo srečno, ko je stala poleg svojega izvoljenca in naslonila svojo glavico na njegovo ramo. Sedaj se ni sramovala povedati, kar ji je srce že davno govorilo, da Dobrana jako ljubi.

Zaroka se je skromno slavila v Mrakovi družinici, a poroka se je imela vršiti prihodnjo pomlad. Anica je imela dovolj opravila s šivanjem in pripravljanjem, zato ji je čas hitro potekal, posebno ker jo je njen zaročnik večkrat obiskal in jo s pošteno zabavo kratkočasil. Mati je bila zadovoljna, ker ji je bil Dobran prav po vseči, a Mrak se je tudi veselil, ker mu je hčerka dobila dobrega zaročnika.

„Anica“, — dejal ji je Dobran jedenkrat tam po zimi, — „uradniki prirejajo tega predpusta velik ples: ali pojdeš ti na ples?“

„Povem ti, da me to posebno ne veseli, ker sem jaz najbolj srečna pri tebi. No, če pojdeteta oče pa mati in ti, pojdem pa še jaz. Še tako nisem bila tukaj v glavnem mestu nikdar na plesu!“

„Boš videla Anica, da bo prav prijetno vrteti se v prostorni, sijajno razsvetljeni dvorani. Jaz nekoliko rad zaplešem, in z menoj boš morala ob tej priliki mnogo plesati, da naju bodo videli.“

„To bodi“ — dejala je Anica in začela Dobranu tolmačiti, kako se bo oblekla za ples. Saj vendar ne bi bila ona rada zadnja!

Staremu Mraku ni bil ples nič po volji. On na take slovesnosti ni rad hodil, ker ga niso veselile, pa tudi ker to velja mnogo denarja. Vendar sedaj je moral iti, ker so prirejali ples uradniki, pa je tudi od srca privoščil jedenkrat to zabavo svoji najstarejši hčerki. In tako so šli na ples.

Anica je bila jako vesela, ko je stopila z očetom in materjo v prostorno dvorano. Vse je dehtelo od raznovrstnih vonjav, dasi je bilo sredi zime, in na stotine sveč je čarobno razsvetljevalo bogate, raznobojne obleke in cvetoče, okrogle obrazke, iz katerih je

sijala pomlad mladosti. Bilo je vse sijajno — dvorana, obleke, okraski, kakor da ni nikjer več bede na svetu. Gospodje v črnih oblekah so se motali in sukali okrog krasotic, pogledi so švigali sem ter tje in se vjemali, na vsakem licu je sijalo zadovoljstvo in veselje.

Dobran je Mrakove že čakal in se jim précej pridružil. A ko so prvičkrat zazveneli v dvorani čarobni glasovi godbe, odhitela sta z Anico tudi tje v ono množico in se zavrtela po dvorani. Anica je bila kar omotena od raznih dišav in od veselja, razvneta od milodoneče godbe, zato se je vdala plesu z mladostnim ognjem in s strastjo. Ugajalo ji je ono premikanje med plesočo množico, in ko so glasovi godbe potihnil, bilo ji je skoraj žal, ker je ples že ponehal. Plesala je živo in vstrajno celega večera. Mati jo je veselo gledala: godilo ji je, ker se hčerka tako zabavlja. Ko je tam na strani sedela, spomnila se je tudi svoje mladosti in srečnih nekdanjih dni, kateri so že davno minuli. Žal, da se vsakemu mladost samo jedenkrat v življenju smehlja in to samo na kratko!

Bila je ura že precej čez polnoč, ko so Mrakovi zapustili plesno dvorano. Hladno je bilo. Svetilke so bile zagrnjene v meglo, ulice so bile prazne, in videlo se je na tlaku, da je tam jedenkrat na večer naletaval sneg. Šli so peš, ker ni bilo daleč do doma.

„Kako je bilo lepo!“ vskliknila je Anica in se bolj stisnila v svoje toplo zagrinjalo. Bila je jako razgreta. „Nocojšnji večer je pač hitro minul.“

„Nikari mnogo ne govori in zavij se dobro“, govorila je mati.

„Saj smo takoj doma! Ti ubožec imaš pa še daleč do doma“ — dejala je Anica Dobranu — in se krepkeje oklenila njegove roke. „Glej, da ne zmrzneš!“

Dobran se je smejal in pripovedoval svoje opazke s plesa, dokler niso prispeli do Mrakovega stanovanja. Poslovil se je prisrčno od Mrakovih in tako so se ločili, zaželevši si drug drugemu lahko noč, četudi bi si bili lahko želeli dobro jutro. No saj so bili na plesu!

IV.

Naslednjega jutra Anica ni mogla vstati. Bilo ji je hudo, zbadalo jo je v prsah in kašelj se je oglašal.

„Saj sem ti pravila, da se varuj!“ govorila ji je mati.

„Saj bo skoraj bolje, mati!“ — tolažila se je Anica — „Prehladila sem se malo, a kdo ni sedaj po zimi prehlajen?“

A ni ji bilo bolje. Kašljala je vedno huje in s kašljem se je pokazala kri. Poslali so po zdravnika. Zdravnik je dejal, da je bolezen nevarna. Bili so vsi v strahu in stregli so Anici, kolikor največ so mogli. Tudi Dobran je prišel. Sedel je k postelji bolnice in ji gledal v blede lice, katero je še pred kratkim tako rudelo in sijalo v mladostnem zdravju. Črni razpleteni lasje so se ovijali okrog tega lepega lica, oči so bile uderte in niso imele več onega sijaja, kateri je Dobrana tolikokrat mamil, a na belem čelu se ji je že poznala vsaka žilica. Dobran je čul težko sopenje, katero je večkrat pretrgal kašelj, ali pa vzdih. Anica ga je milo, sočutno gledala.

„Hudo ti je, Anica, hudo!“ govoril je Dobran. „Nesrečni ples! Ko bi količkaj slutil, da oboliš, nikdar ne bi napravila niti jednega koraka!“

„Umiri se, Milko; mala prehlada! Kmalu ozdravim, in potem se obrneva kar tukaj v sobi brez godbe in brez slovesne obleke!“ — šalila se je Anica; a kašelj jo je takoj spomnil, da ne bo tako hitro zdrava.

„Le hitro mi ozdravi, ker ne vem, kaj bi počel brez tebe? Obolel bi tudi jaz!“

„Mrzla noč je bila, a dekle je bilo razgredo“, govoril je gospod Mrak in majal z glavo. — „Nikdar več ne pojdem na ta nesrečni ples.“

Vsi so želeli, da Anica hitro ozdravi, vendar bolezen ni jenjevala, marveč se je shujševala. Anici je bilo vedno slabše, moči so ji pešale, ginila je od dne do dne. Vsi so se bali za njo, a ona sama tudi. Sedaj, ko se ji je odpiralo življenje, ko je našla sebi sorodno srce, katero za njo živi in bije, sedaj ko je polna nád gledala v boljšo bo-

dočnost, sedaj da bi ji bilo zapustiti domače in svojega zaročnika! Oj, preje ji ni bilo nič za življenje, a sedaj, sedaj bi rada živela. Hrepenela je za zdravjem, a hrepenenje je ni ozdravilo. Kar nič ni mogla vstati, govorila je težko in kašelj jo je dušil. Kako se je ubožica premenila v teh kratkih dneh! Posušila se je do kosti, ustnice so ji bile suhe, nos kakor da je postal večji, in veselost je izginila. Bila je to le senca od poprejšnjé Anice.

Njeni domači se niso umaknili od nje in njen zaročnik je bil tudi pri nji, kolikor je največ mogel. Čudili so se vsi, kako da se je bolezen pri Anici tako ukoreninila in tako hitro postala nevarna. In nič niso pomagala zdravila. Odleglo ji ni več in slabela je, slabela. Smrt se je bližala s hitrim korakom, kakor da se boji, da ji ne bi pobegnila. — In jednega jutra je pokosila v najlepšem cvetju to mlado cvetko. Kar zaspala je.

Žalovali so za Anico vsi, kateri so jo poznali. Stari Mrak ni mogel najti mirú, mati in otroci so ihteli ves božji dan, a Dobran je zrl nemo na njo, s katero je še pred kratkim sanjal v sladki ljubezni toliko lepih sanj, katero je ljubil z vsem žarom svojega srca. S pokojnico so mu bile pokopane vse nade, katere so se porodile v njegovem srcu, čutil se je nakrat osamljenega, nesrečnega in zapuščenega, zelo zapuščenega. Z Anico mu je ugrabila smrt pol življenja. — Zatisnila je oči za zmeraj in odpeljali so jo tjakaj, kamor so že odpeljali toliko starih in mladih, bogatašev in siromakov.

Z Aničino smrtjo ni se kmalu vrnilo veselje k Mrakovim. Pogrešali so jo vsi jako, tem bolj, ker je bila skoraj vedno doma, tako rekoč druga mati. Dobran je tudi po njeni smrti često prihajal v hišo, ostal je kakor sorodnik in imeli so ga vsi za uda družine. Bil je resen in tih in celo o pokojnici ni mnogo govoril, dasi ga je vsaka stvarca spominjala nje, dasi mu je bila vedno pred očmi njena slika.

Pravijo, če se smrt v kako hišo zaleti, tedaj jo je težko od ondod pregnati. In bilo

je tako tudi pri Mrakovih. Še ni preteklo nekoliko mesecev po Aničini smrti, zopet so imeli mrliča v hiši. Mlajšega sina Antona spopalo je nekaj v vratu, imel je davico in v dveh dneh je šel za Anico.

„Moj Bog, v tako kratkem času dva otroka izgubiti“ — vzdihovala je Mrakovka. — „In tako sem ju ljubila!“ —

„Umiri se, ljubica moja“, — govoril je Mrak — „dobro sta preskrbljena. In saj imava še otroke! Koliko jih je, kateri nimajo nobenega: ti so siromaki, ti“, — junačil se je gospod Mrak, dasi je tudi njemu bilo hudo, dasi je tudi njemu pokalo srce od žalosti. A kaj je hotel!

Mrakovi so imeli sedaj jeden izprehod več. Malone vsake nedelje so odšli tje gori na mestno pokopališče, a pridružil se jim je navadno tudi gospod Dobran. Tam med onimi neštetimi grobovi, med onimi križi in spominiki so imeli dva lepo okrašena groba s preprostim kamenitim spominikom, poleg katerega sta rastle dve mali cipresi. Cvetlic je bilo ondi vedno obilo, marljivo so jih trebili plevela in jim zalivali. Kajpak je med one vodene kapljice, katere so vlivali iz posode, kanila tudi marsikatera solza iz materinih in sesterskih očij. Oj, kako težko se pač pozabi oni, kateri se je vtisnil v naše srce! Čim bolj je oddaljen, čim več časa je pod zeleno rušo, tem bolj se ga spomin oklepa, tem jasnejša je njegova slika, katera se nam s sladkimi in bridkimi čustvi poraja v naši duši.

V.

Vsaki stvari se človek privadi, še celó bolezní; zdi se mu, da jo kasneje lože prenaša kakor v prvih dneh. Tako je tudi s žalostjo, s katero se nekako sprijateljš, če ti vsakega dné napolnjuje srce. Tudi pri Mrakovih je bilo tako. Privadili so se nekako na izgubo Anice in Antona in živeli po stari navadi, dasi je bil vsem svež spomin na mila pokojnika. In tako so potekali dnevi in tedni.

Danica je dovršila pripravnico in Mraku se je posrečilo, da ji je dobil začasno službo v mestu.

„Ne bi te rad pustil v svet na deželo, da bi bila pri tujih ljudeh, sama sebi izročena. Če ne bo tukaj mesta, ostaneš kar doma, saj te tudi doma potrebujemo, a kar si se naučila, ti bo že jedenkrat koristilo.“

„Ali mislite, oče, da bi vas rada zapustila? Vedno sem bila doma in sedaj naj bi šla kdo ve kam!“

„Preje ali kasneje boš morala, dete moje. Mene in matere ne boš vedno imela. No, sedaj je vse dobro: službico imaš in doma si, hvala Bogu!“

„Saj se tega tudi veselim; že komaj čakam, da vidim svoje otročiče. Dobra jim bom in učila jih bom, pa me bodo morali ljubiti.“

Res se je Danica iz srca veselila šole, ker je dovršila nauke, da se bo mogla povsem posvetiti mladini. Polna idealov in navdušenosti ni takrat še slutila, da je pot učiteljice marsikdaj s trnjem posuta in da je v življenju marsikaj drugače, kakor si je ona tedaj v svojih mislih risala. Pa kaj, saj je povsodi tako!

Danica je hodila marljivo v šolo, kar ji je posebno v početku delalo obilo skrbij in težav, tako da se ji je Dorka, katera je hodila že v pripravnico, marsikaterikrat rogal:

„Kaj se vendar tako učeno držiš kakor kaka stara profesorica! Le naočnikov ti še manjka, drugače ti iz lica že tako sije sama učenost!“

„Le norčuj se, Dorka, saj to tudi tebe čaka. Potem boš pač drugače sodila; kaj misliš, da je to kar tako!“

Iz Dorke se je razvilo zalo dekletce. Danica je imela plave lase in bolj bled, resnoben obraz brez prave prikupljivosti, a Dorka je bila črnotaska, živa, vesela, rudečelična in ognjevitega pogleda. Šibka je res bila, vendar lepo vzrastla in ponosnega hoda. Govorila je od vseh Mrakovih največ, in če so bili vsi zamišljeni in otožni, ona jih je znala vselej spraviti v dobro voljo. Zato jo je stari gospod Mrak tudi najbolj ljubil in pogladil jo je večkrat po onih lepih laseh, veleč ji:

„Ti moja zgovorna golobičica ti! Vsi bi onemili, ko bi tebe ne bilo.“

„Pa kaj se bom vedno tako držala kakor vi, oče? Tisto vaše molčanje in zamišljenost vam izvestno nič ne koristi. Prej vsaj mati niso bili taki, sedaj so pa še oni, kakor ste vi. Kaj bomo vsi molčali?“

Ta njena vesela narava jo je prikupila vsakomur. Bila je vsem jednako mila: v šoli kakor doma!

In vendar, kaj vem, kako je prišlo! To rudečelično dekletce je počelo polagoma bledeti, lica so ji postajala vela in ušesa prozorna, a tudi kašelj se je oglasil. Mrak je poznal to bolezen in s strahom je mislil na njo, češ da mu naposled vse otroke pobere. Dorka seveda ni še slutila, kako bolezen nosi v svojih prsih; čudno se ji je pač zdelo, da tako slabí in bledí, vendar tolažila se je in tolažili so jo tudi drugi. Marsikdo jo je obžaloval, ko je šla s svojo sestro po onih živahnih mestnih ulicah, kjer se je vedno trlo toliko gosposkega sveta; marsikdo, ki jo je preje poznal, se je čudom čudil, opazivši na njej tako izpremembo. Kdor jo je poprej občudoval, jo je sedaj pomiloval. Stregli so ji pač in pripravljali razna zdravila, vendar vse zaman. In ko je naposled največ doma sedela, ko jo je zapustila dobra volja in ko se je tudi že sama začela bati za svoje zdravje, takrat je tudi Dobran mnogokrat pri njej sedel, da jo kratkočasi in razvedri.

„Ravno tako sem sedel pri pokojni Anici“, dejal je bolnici.

„Bog vé, ali ne pojdem tudi jaz kmalu za njo?“ odgovorila mu je Dorka in ga proseče pogledala, kakor da mu hoče povedati: „Dej, dej, da ne bo tako!“

In on jo je tolažil, tolažil z lepšimi solnčnimi dnevi, tolažil z njeno mladostjo, dasi je vedel, da ne bo dolgo, da pojde tudi ona za Anico.

In ni se varal. Pri Anici je bolezen hitro napredovala, pri Dorki počasi, vendar konec je bil obema jednak. Nekega dne ustavil se je pred Mrakovim stanovanjem črno oličen voz, na katerega so položili belo pobarvano krsto, na kateri so se blestele pozlačene črke: Dorka Mrak, 17 let stara. In voz

je odšel po navadi v mrtvašnico na skupno pokopališče.

Tako se je skrčila Mrakova družinica. Ostala sta stara dva, on slaboten in čemerren, ona žalostna in zaplakana. Od petero otrok ostala sta dva, učiteljica Danica in bolelni France.

„Moj Bog“, mislil si je večkrat stari Mrak, „tako sem si želel v glavno mesto in mislil tu preskrbeti svoje otroke in preživeti še mali košček svojega življenja! Sajnjal sem o srečni bodočnosti, katera mi je

pa prinesla nesrečo in žalost. Nasmejala se mi je sreča, a potem me okrutno pahnila od sebe. Oj moji otroci, moja mila, dobra deca!“

In hodil je Mrak na izprehod —, ali vedno na isto stran — na pokopališče. Hodili so tudi njegovi in hodili bodo tako dolgo, dokler tudi njih ne odpeljejo tjekaj za vedno. Katerega bodo prvega? Morda bo Mrak zadnji? Kdo ve? No, kadar jedenkrat pride tisti trenutek, takrat bo izvestno zadovoljen.

Gozdni izprehodi.

1. Pajek.

Od drevesa do drevesa
Mreže si razpredel,
In tam v najskrivnejšem kotu
Si na prežo sedel.

Nad teboj se suče muha,
Mrežo občuduje:
Ej, na svetu nikdo, nikdo
Take več ne snuje. —

Čudi se . . . In lahkoverno
Poleti tje v mreže,
A takoj brezsrčnež pajek
V zanjko jo zaveže . . .

Tudi zunaj, zunaj v svetu
Mrež zija zaseda,
Marsikdo se v njih ujame,
Predno se zaveda.

Fr. Ks. Meško.

2. Ob podrta smereki.

Smereka . . . podrta . . . A včeraj
Ponosno še v zrak si štrlela,
Kot vihram in burjam na veke
Ustavljeni bi se hotela.

Ej, jačje moči so od tvojih:
Zadala ti smrt je sekira.
Usoda nemila je gozda,
Da pod sekiro umira. —

Podrta? — Jaz zrem te čudeč se —
Po žilah življenje mi pluje,
In duh moj v višine se dviga
In smeje naklepe snuje . . .

No, jutri, pojutrišnjem morda
Na žago te kmetič popelje —
Čez teden pa postelj mrtvaško
Iz tebe mizar mi postelje.

Fr. Ks. Meško.

Beneška Slovenija.

(Črtice. — Spisal I. T.)

Dragi Slovenec, če kdaj potuješ v Italijo in se ti slučajno poljubi ustaviti se v obmejnem starikastem, a prijaznem in čednem mestu Vidmu (Udine), ne zamudi ob lepem vremenu stopiti na grad, ki veličastno sedi na malem hribčku sredi mesta. Ogromna, klasična stavba iz 16. stoletja te bo izvestno zanimala; vendar se ne boš dolgo mudil okoli nje, zakaj prekrasen razgled na širono furlansko ravnino, sredi katere leži Videm, in proti severu na gorice, hribčke, hribe in gore, lepo se vrsteče v polkrogu od vshoda na zahod, te vsega prevzame, da pozabiš, kar ti stoji v bližini, in se zamakneš v divno panoramo. Koliko vasij z visokimi zvoniki se blesti razsejanih po rodovitni in skrbno obdelani ravnini! Koliko belih cest se povsodi križa! In po drugi strani koliko visokih, ostrih pogorskih vrhov in grebenov iz karnskih in julijskih planin, in koliko lepih, solnčnih, vinorodnih goric v njihovem podnožju! A nad vsem tem se razteza bistro, sijajno, nedosežno italijansko nebo!

Ko se dobro nagledaš bližnjih in daljnjih prirodnih lepot, obrni svojo pozornost še posebej na hribe, ki se prostirajo od vshoda na sever. Nekako na sredi, a zadaj za njimi se ponosno dviga velikan belkasti Kanin. Na desni tvoji, bolj proti vshodu, spoznaš vrhe gorenjskega Triglava in še bliže sive Krnove grebene. Spredej pa boš videl omenjene hribe in gorice, vse obrastle in zelene, razorane in razdeljene v doline in dolinice, in posajene z malimi vasmí. Znaj torej: po teh hribih in dolinah stanujejo beneški Slovenci in sicer v treh skupinah; šempeterski od goriških Brd proti severo-vshodu; bolj na sever spredaj tarčentski, zadaj za dolgo vrsto zobčastega pogorja ob vznožju Kani-novem pa Rezijanci.

Todi torej svojim goram dušoj i telesom privezani, vsemu svetu nepoznani, od nikogar

spoštovani — prebivajo že čez tisoč let ubogi bratje tvoji in se mučijo dan za dnevom, leto za letom s težavnim obdelovanjem gorá, in napajajo s potom svojega obraza ograjene njivice, travnike, svojo zemljo, da jim rodi s pomočjo božjo vsaj toliko, da se preživé in poplačajo težke davke; zadovoljni, veseli, srečni, če jim pri koncu leta ostane še kaj, da shranijo za doto svojim hčeram ali da porabijo za druge vsakojake potrebe. Todi molcé in udano prenašajo križe in uživajo redko, prereditko srečo; todi ob praznikih počivajo in se veselijo v nezavedni in nedolžni preprostosti svojih cerkvá, svojih svetinj, in poslušajo s ponosom svoje zvonove; tudi veselo pojó, naj jih še tako skrb in pomanjkanje tišči; todi pošteno in mirno živé, todi o svojem času pobožno in povsem ravnodušno umirajo.

Zadnje čase se je sicer o njih mnogo pisalo po laških časnikih, in marsikateri veteranjak, presit ali pa pregladen, se je vanje zagnal s ponarejenim patrijotizmom, češ, vidite, ljudje! poglej, neprevidna vlada! kje tičí nevarno gnezdo rovarjev in skrivnih upornikov, kje je tvoje najnovejše vprašanje! Ne vidiš-li, koliko panslavističnih apostolov se je nakrat vteplo med ono ljudstvo, zasedlo posamične hiše, cele vasi, vse gore in doline? Udri po njih! Fuori i barbari!

A ubogo ljudstvo, nad katero so zli duhovi izkušali navleči grmeč in strelonosen oblak, ubogo in preprosto ljudstvo niti ni znalo, da je kar čez noč postalo imenitno in opasno celi državi; niti sanjalo se mu ni o vsem tem, česar so je dolžili tako lahko-miselno; niti slutilo ni, da bi bilo na svetu kaj takega, komur bi se reklo panslavizem, narodna ideja, narodna zavest, politično strem-ljenje, in vse, kar so neumno kvasili takratni laški časniki! Pač pa je bilo nekaka — žrtva, kateri so nasprotniki hoteli vsuti na glavo, kar

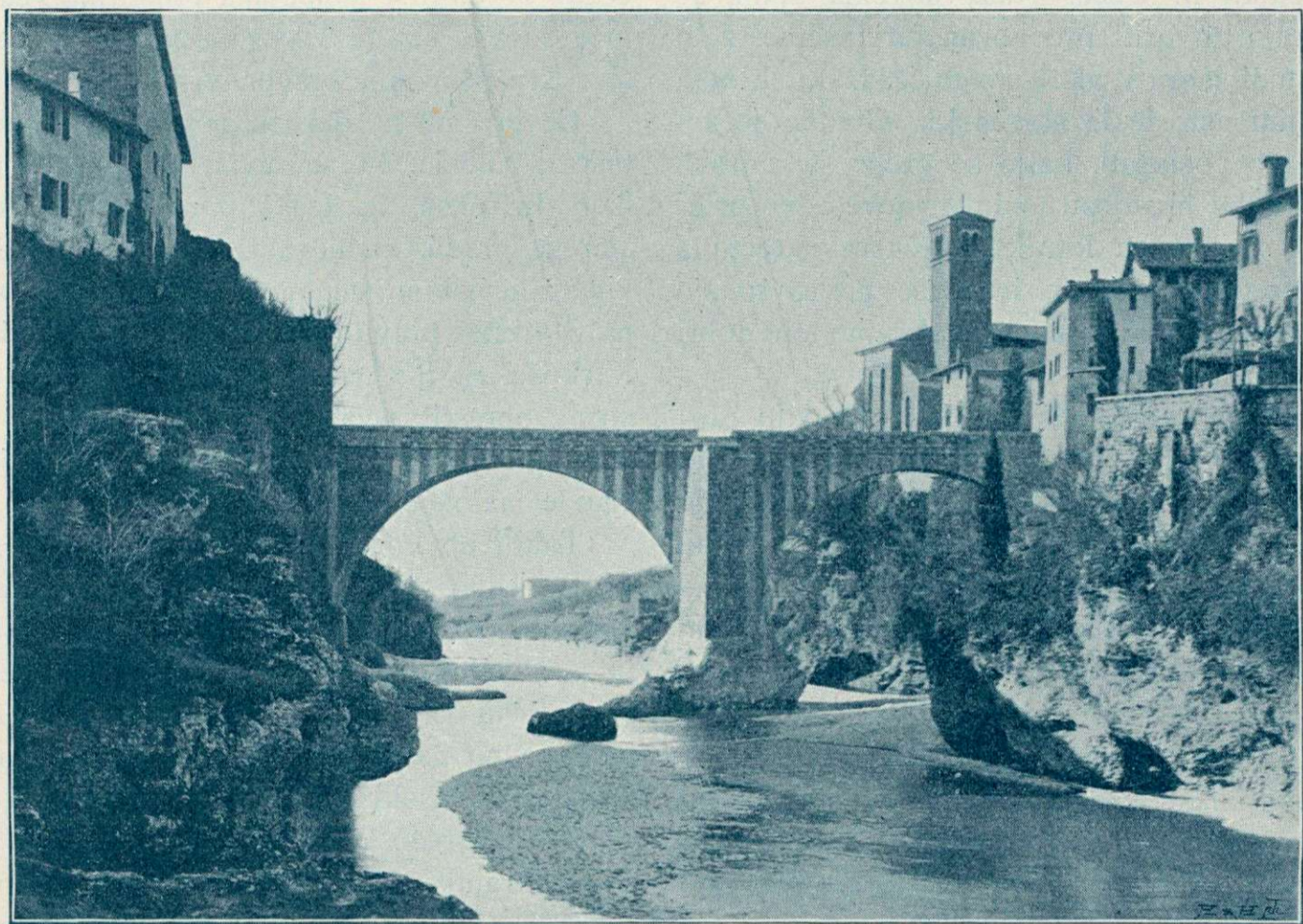
se ni moglo kje drugod, v zmyslu pregovora, ki pravi: Če ne moreš konja švrkniti, udari po nedolžnem sedlu!

Toda pustimo vse to! Voda teči po svoji strugi, a mi hodimo svojo pot.

Mala deželica je vendar vredna, da jo poznajo tudi drugi Slovenci. In res jo bodo kmalu poznali znanstveno in natančno opisano od pisatelja strokovnjaka, ki je kos takemu delu. Spis zagleda beli dan po Matici Slovenski v lepem zborniku „Slovenska zemlja“ in bo brez dvombe zanimiv.

To sem moral omeniti radi tega, da častiti bralci ne bodo pričakovali od mene znanstvene razprave in sistematičnih podatkov o beneški Sloveniji. Ne! Namen sledečim skromnim vrsticam je, da jih seznanijo o njej le površno in da pripravijo pot popolnemu opisu.

Vseh beneških Slovencev sedaj utegne biti kakih 38 tisoč, in morda še več. Raztreseni so, kakor sem rekel, na široko po gorah in dolinah, in spadajo pod okraje: Šempeter Slovenov, Čedad, Tarcent, Glemona in Možnica

Most čez Nadižo v Čedadu.

Fot. Malignani.

(Moggio), ki se nahajajo vsi v videmski provinciji. Drugače pa, ako gledamo njih posebnosti, vidimo jih razdeljene na tri izprva imenovane, dosta različne skupine.

Posebno značilni so Rezijani, o katerih je najkompetentnejše in veliko pisal slavni poljski učenjak Baudouin de Courtenay, ki je prebil mnogo časa med njimi radi svojih korenitih študij. Vendar o njih sedaj ne pišem, niti o drugi skupini, marveč o Slovencih, ki prebivajo v mešanih okrajih Tarcentu in Gle-

„Dom in svet“ 1898, šte. 2.

moni. Pač pa seznanim častite bralce tega lista s čisto slovenskim okrajem šempeterskim (nekdaj — distretto di San Pietro degli Slavi; sedaj pa — distretto di San Pietro al Natissone (ob Nadiži).

Pojdiva torej, dragi Slovenec! Ako hočeš potovati z menoj iz Vidma, kjer sem te pustil, da si ogleduješ bližnjo in daljno okolico, v našo Slavijo italijansko, po polurni železnični vožnji dojdeš v slavno Staro mesto, ali Čedad (Cividale — Forum Julium), kjer

najdeš že znatne sledove slovenščine; zakaj ono mestece, osobito zanimivo radi svoje zgodovine in vsakojakih starinskih ostankov iz boljših časov, je živahno trgovinsko središče vseh šempeterskih Slovencev in onih, prvim popolnoma sličnih, ki spadajo pod čedadski okraj. Posebno ob sobotah bi rekel, da je slovensko. Vse, kar hribi rodijo za prodaj, vse pride na čedadski trg. Ob takih dneh po ozkih, starih ulicah čedadskih prevladuje, in še precēj glasno, slovenščina; po prodajalnicah istotako; po gostilnicah niti omenjati ni treba. Naši Slovenci sploh ne marajo govoriti preokorne furlanščine, zato pa tudi mora vsak trgovec čedadski skrbeti, da jim ustreže le slovenski. Gotovo je zanimivo poslušati, kako se preproste gorske Slovenke brezobzirno in gostobesedno pričajo v svojem karakterističnem narečju z nespretnimi trgovci, in se še povrh rogajo njih spakedrani in samo za skrajno silo dobri slovenščini.

Pa ne samo radi trgovine prihajajo Slovenci v Čedad, ampak tudi radi vsakojakih opravil pri uradih in na okrožnem sodišču; zakaj Šempeter stoji sicer na čelu svojemu posebnemu čisto slovenskemu okraju, a samo po besedi, takorekoč — ad honorem; okraj je združen čedadskemu, oblasti in uradi so vsi v Čedadu.

Ko si ogledaš Čedad in njegove znamenitosti, zlasti krasno glavno cerkev, mestni muzej, longobardski tempel in pa drzen, daleko sloveč „vragov most“ čez Nadižo, greš skozi slovenska vrata in potuješ dalje po lepi široki cesti. Železnica ne gre mimo Čedada.

Na poti k slovenski meji se pelješ mimo zadnje furlanske vasi Sanguarzo (Šentjur — ali po ben. slov. Šinčjur), in kmalu „Pri mostu“ stopiš na slovenska tla. Začudiš se ozki in udrti strugi Nadiže, čez katero drži baje že od rimljanskih časov mal a visok most. Na tej in na oni strani je več hiš deloma furlanskih, deloma slovenskih. V tej mali vasici sta si dve narodnosti v neposredni in tesni dotiki že, odkar so prišli Slovenci v te kraje. A vendar jedna in druga

sta ohranili svoj značaj, svoje šege in svoj jezik, in že na samem obrazu lahko spoznaš, kdo je Furlan in kdo Slovenec.

Do mosta sega čedadski okraj in občina ob jednom, pa jedna izmed čedadskih župnij. Hiše onkraj mosta pa so že pod okraj, občino in župnijo šempetersko.

Že prej nego prideš do mosta, se ti odkrije lep razgled na naše gore, na vhode v naše doline in na vasi tu in tam se beleče izmed drevja. Pred teboj se mogočno dviga nad vse hribe široki in slikoviti Matajur, čegar obronki se polagoma prostirajo vedno nižje na vse strani. V ozadju pa mrklo gleda sivi Krn s svojim kršnim vrhovjem.

Če pri mostu obrneš pogled na desno onkraj Nadiže, ki se ravno tu spaja z rečico Erbečem, zagledaš ogromne podrtine starega gradú, znanega iz krajevne zgodovine z nemškim imenom Grünberg, kateremu pa Slovenci pravijo Karkoški grad, po hribu Karkošu. Stoji v sredi hriba nad vodo, na strmi obrastli pečini, osamel a uporen in trdovraten svedok prešlih časov. Zgodovina zna le malo povedati o njem.

Takoj ob koncu mosta se cesta deli na dvoje; jedna gre ravno, a kmalu zopet razdeljena pelje v dve dolini, v šentlenardsko in v sovodnjiško. Druga znamenitejša krene na levo in pelje ob Nadiži v bližnji Sv. Peter in dalje po nadiški dolini čez mejo v avstrijsko-slovenski trg Kobarid.

Kakor gredó ceste od mosta narazen po dveh skrajnih dolinah, tako nekako vsporedno ž njimi gre po hribih okrajna meja, katera se na vshodu deloma vjema z državno. Že iz tega je razvidno, da je šempeterski okraj sličen triogelniku, ki stoji z vrhom pri mostu, a z osnovnico je oprt na avstrijsko Primorje od Tolmina do kobaridskega kota.

Od mosta torej gredó kakor vrhi od roglastega debla narazno naše tri glavne doline s svojimi postranskimi dolinicami.

Sedaj, dragi bralec, hodi, koder se ti ljubi, po teh cestah; kreni, po kateri koli hočeš stezi v gore, povsodi najdeš pristne Slovence, pohlevne, mirne, gostoljubne ro-

jake. Razven Sv. Petra ne najdeš nikoder drugega trga, ampak vse le vasi, in sploh male, skromne vasi, z jednoličnimi hišami, zidanimi sicer in z opeko kritimi, a ne posebno lepimi, osobito v gorah; dasi ne primanjkuje tu in tam lepih izjem, katere se zadnji čas pridno množijo. Sicer pa, kaj se hoče, kaj se more zahtevati od ubožnih poljedelcev, ki so ves božji dan na polju, po travnikih, na pašnikih, in samo čez noč pridejo počivat pod svoje dedne krove, od ljudstva brez pomočkov za oliko, brez napredka, na katero nihče ne misli drugače, kot da hodi pobirat obilne davke?

Ako si kot prvo izbereš pot v Sv. Peter (po ben.-slov. „Špietar“), kreneš kar na levo in greš nekaj časa prav ob robu Nadiže. Čudil se boš gotovo tej zanimivi, prekrasni rečici, katera izvira v Italiji med tarčentskimi Slovenci, a z dolgim ovinkom prestopi na avstrijska tla v takozvanem kobaridskem kotu, da priteče potem zopet nazaj čez mejo napajat lepo in rodovitno nadiško dolino. Od Sv. Petra skoraj do reke Tera pod Čedadom teče udrta v globoko in romantično strugo, katero so si napravili v teku stoletij njeni bistri in urni valovi. Voda polagoma a neprestano liže, grebe in podriva svoje tesne bregove, in sledove tega vednega delovanja je videti v gorostasnih kamenitih kepah in pečinah, ki se sedaj pa sedaj odtrgujejo in šumno padajo tu in tam v vodo. Rečica napravi kmalu drzen ovinek in te zapusti potujočega po cesti, pa se ti takoj zopet približa pred Sv. Petrom. Tu najdeš zopet krasen in visok most, s katerim so nedavno spojili s Sv. Petrom dolnji Brnas, ki je poslednja slovenska vas na drugi strani Nadiže.

Ne daleč od mosta pri cesti najdeš jedno najstarejših beneško-slovenskih cerkva, malo, preprosto cerkvico sv. Kvirina, z gotičnim značajem. O njej pravijo, da stoji na razvalinah poganskega templja, posvečenega boginji Dijani. Stvar bi utegnila biti verjetna. Kraj je bil primeren za tako svetišče: razgled je diven, okolica romantična. Zdolaj globoko pod templom so boginji v veselje tajnostno šumljali bistri valovi Nadiže, a v

bližini gotovo ni manjkalo skrivnostnih gozdov, katerih se je tako veselila Dijana. Da so tu ljudje prebivali že od davnih časov, svedočijo stari grobovi in razne starinske izkopanine, katere so pred kratkim dobili na bližnjem polju.

Z Dijano in ž njenim templom bodi si kakor hoče, naša cerkvica ima gotovo svojo zgodovino in je najbrže prvo krščansko svetišče postavljeno na beneško-slovenskih tleh. Pri njej je bilo tudi pokopališče, kamor, če smemo verovati poročilom, so nosili pokopavat svoje mrličke celó iz oddaljenega avstrijskega Bolca. Hudomušni časi v tekočem stoletju so bili ponižali cerkvico do skromnega senika. Pozneje, ko se je slišalo tu in tam o razsajajočej koleri, jo je občinski svet določil za „lazaret“. Slednjič so pa vendar spoznali, da se mora zgradba ohraniti, in sicer v prvotnem zmislu; pobožnost in ljubezen do starin in do domače cerkvene zgodovine sta jo dali popraviti. In tako ima Sv. Peter zopet svojega sv. Kvirina.

Cerkvica ima tudi postransko znamenitost radi tega, ker so se pri njej shajali okoli kamenite mize pod starodavnimi slovanskimi lipami zastopniki vasij iz vseh treh dolin, in tu so razpravljali deželne stvari, sodili prestopnike in hudodelnike, ukrepali o javnem redu, skratka: tukaj pod milim nebom so imeli svoj povsem izvirni in čisto demokratični, samo za deželno blagostanje skrbeči parlament.

Gotovo se čudiš, dragi bralec. A pomisli, da so bili beneški Slovenci že od nekdanj nekako samostojni, skoraj neodvisni; in tudi, ko so prišli pod beneško ljudovlado, jim je pustila nedotaknjeno njih posebno upravo in jim podelila več posebnih pravic s pogojem, da ji skrbno varujejo mejo, ob kateri so prebivali.

Vsaka vas si je izbrala svojega dekana. Ta je predsedoval „sosednji“, to je skupščini vseh hišnih gospodarjev, ko so skupaj razpravljali o stvareh, tičočih se dotičnih vasij. Vse vasi pa so bile podrejene dvema glavnima dekanatoma: landarskemu za nadiško in sovodnjiško dolino, merskemu (od vasi

Mersa — Mjersa) za šentlenardsko. Prvi se je zval banka ali miza landarska, drugi banka ali miza merska. Dotična velika dekana ali šindika sta predsedovala velikima sosednjima. Za sodnijske stvari pa so hišni gospodarji volili vsako leto 12 sodnikov za vsako mizo. Ti so sodili vse, male in velike reči; celó morilci so prišli pred njihovo sodišče. Obsojenci, ki bi bili hoteli poziv napraviti (appellare), bi se bili morali obrniti iz svoje deželice in sicer na čedadsko sodišče; a Slovenci niso hoteli vedeti za tujce, ampak, hočeš nočeš, prizivali so od jedne mize do druge.

Zastopniki obeh glavnih dekanij so se shajali za skupne stvari k skupnim sejам jedenkrat ali po potrebi še večkrat na leto, ravno pri omenjeni cerkvi sv. Kvirina.

Taka je bila organizacija beneške Slovenije, dokler ni prišla pod avstrijsko vlado.

Ta pa je odpravila vse to in osnovala sedanje občine in občinske svete. A ljudstvo se spominja še sedaj nekdanjih sosednji, in še sedaj jih ima tu in tam v navadi, kadar se gre za kako posebno vaško vprašanje.

Pri Sv. Kvirinu torej je bil gotovo prvi slovenski parlament, si parva licet componere magnis! Koliko spominov od tega zbora, koliko zanimivih sej, umno razsojenih pravnih, modrih ukrepov! Koliko navdušenja za staro pravdo, koliko ponosa! Gotovo boljšega uspeha, večjega blagostanja, več prave modrosti nego v sedanjem razsvetljenem veku. In vse je propalo, vse je minulo, kakor mineval za valom mimo tekoče Nadiže! Celó stare častite lipe in slavnoznano kamenito mizo je silni naliv časa preplaval in odnesel!

In vendar — narod je ostal; nesreče so ga upognile, a niso ga uničile, in upajmo, da ga tudi ne bodo. (Dalje.)

Iz časa bivanja Francozov v Beli Krajini.

(Spisal Ivan Zupanec.)

Pred menoj leži kopica listin, tičočih se bivanja Francozov v črnomaljskem okraju. Te listine sem dobil v neki prodajalnici v Gradcu, kamor so prišle iz ondotnega gradu. Zanimale so me nekatere in zato priobčujem najzanimivejše; morda bodo zanimale tudi bralce.

I.

Začnimo z listino: „Ausweis über die Verpflegung der k. franz. Truppen, welche bei der Expedition wider die Pöllander Tumultuanten durch Gradatz passirt sind.“ („Izkaz o preskrbljevanju cesarskih francoskih čet, ki so šle skozi Gradec pri ekspediciji proti poljanskim nemirnežem.“) Ta izkaz je narejen za moštvo in častništvo posebej, namreč: „Ausweis. Uiber jene Verpflegs-Artikel welche die Hft. Gradatz für die hier durchpassirenden k: k: französischen Truppen auf Befehl des

Hrn Commandanten und Offrs aus Eigenem verabreichen musste“ in: „Ausweis. Uiber die Verpflegung der Hrn Comandanten und Offrs bei dem Durchmarsch durch Gradatz respec. bei der Expedition wider die Pöllander — Tumultuanten.“

Predno pregledamo to listino natančneje, izpregovorimo nekaj besed o nemirih, radi katerih se je godilo to premikanje vojakov.

Po noči od 8. do 9. vinotoka l. 1809. so napadli v Metliki in v Kočevju maloštevilne francoske vojake ter nekatere pomorili. Zavrlo je po vsem Prikolpju, a najhujši upor je bil v Poljanah in v Kostelu. Poljanci so umorili vsakega Francoza, ki jim je prišel v roke. Še sedaj se pripoveduje, da niso hoteli prizanesti mlademu vojaku, ki jih je prosil na kolenih usmiljenja in jim kazal škapulir na prsih v znamenje, da je veren katoličan. Le toliko so izprosile ženske, da ga niso

ubili, temveč vrgli so ga v Kolpo. Ko se je pa rešil na breg, potolkel ga je vendar nekdo s kolom.

10. vinotoka je došlo poročilo o uporuh v Ljubljano, kjer se je takoj ukrenilo potrebno, da se uduši.

Vas Gradec je z gradom ob cesti nekako na sredi med Črnomljem in Metliko. Od tod vodi tudi cesta čez Gorjance v Novo mesto in čez Črmošnice v Ljubljano. Ni torej čuda, da je bilo te nemirne dni vedno polno vojakov v Gradcu, kjer so se krepčali prav izdatno.

12. vinotoka l. 1809 predpoldne je prišla iz Črnomlja prej v Novem mestu bivajoča kompanija in se nastanila v gradu; na povelje kapitanovo (. . . auf Befehl des Hrn Capitain . . .) se je dalo za 100 mož mesa brez privage 100 funtov à 17 kr., čez 75 funtov kruha à 12 kr. in 100 butiljk (Buttielien) vina à 12 kr. Ta kompanija je imela štiri častnike, ki so dobili obed vreden 9 gld. (. . . für die Person gering gerechnet à 2 fl: 15 kr.)

Istega dné zvečer je došel iz Ljubljane v Gradec bataljon, kateremu se je na povelje obristlajtenantovo izročilo (. . . auf Befehl des Hrn Obristlieutenant) 473 funtov mesa brez privage in novo pečenega pšeničnega kruha 210 funtov (. . . bishin schon neu gebachenes Waizenbrod . . .) in 494 steklenic vina. Ta bataljon je imel 23 častnikov in jednega duhovnika, katerih krepčila so se zaračunala 54 gld. Za častniške konje se je dalo štiri mernike ovsa (12 gld.) in za 8 gld. sena.

13. vinotoka popoldne je prišlo 55 konjikov (Kavallerie) in 60 pešcev (Infanterie) oziroma spremstvo gospoda generala Zuchyja (. . . respec. Begleitung des Hrn General Zuchy). Dalo se je 60 porcij sena à 10 funtov po 30 kr., 68 porcij ovsa po 45 kr., 29 hlebov pšeničnega kruha à 3 funte in vsakemu možu 1 mero (2 Boutilien oder 1 Maas) vina po 24 kr. Južina za pet častnikov je bila vredna 11 gld. 15 kr.

13. vinotoka zvečer se je izdalo za četo 120 mož 30 hlebov pšeničnega kruha (90 f.) in 75 mer vina.

Pozno ponoči tega dné (Nachtspäth) je došla zopet četa 56 mož, ki je dobila le (blos) 37 mer vina.

Večerja dveh častnikov zadnjih dveh čet je veljala 4 gld. 30 kr. in pol mernika ovsa za dva konja 1 gld. 30 kr.

18. vinotoka l. 1809. je šla skozi Gradec iz Metlike četa 13 mož z jednim častnikom, ki je bila na ogledovanju (Recognition). Moštvo je dobilo 13 mer vina in 13 porcij à 1½ funta kruha; obed častnikov je zaračunjen po navadi. Vojakom, ki so bili čez noč v vasi ali v gradu, dalo se je 71 sveč à 6 kr. (kar je pa prečrtano).

„Nadalje — pravi izkaz — se je oskrbovalo, varovalo in poslalo v Metliko več posameznih vojakov, ki so šli tukaj skozi in pribežali v grad, ko so se začeli kmetski nemiri; za te se ne računa nič.“

Pripoveduje se, da so kmetje pobili nekatere Francoze v lozi med Vraničami in Črnomljem ter pri Primostku (med Podzemljem in Metliko).

Komisar Leskowitz pravi nadalje, da more imenovati le ta-le imena: ekscelencija gospod general pl. Zuchy, obristlajtenant Boretti, kapitan Buttara in Tardieu, imena drugih mu niso prišla do ušes. (Die Kommandanten und Hrn Offrs dieser Durchzüge allhier kann der Unterzeichnete keinen andern als Se. Excellenz den H. Generalen v. Zuchy, Obristlieut. Boretti, Capitain v. Buttara und v. Tardieu anführen; die übrigen Namen sind ihm nicht zum Gehör gekommen: überhaupt alle jene die auch in Tscherneml waren.)

Naposled zatrjuje komisar, da cene niso previsoke in da se je zaračunalo le toliko, kolikor se je dalo v resnici — da! dalo se je še več (es wurde noch mehr gegeben; das ist Fourirschitzen, Bediente &c: welches gar nicht gerechnet wird.)

Gradatz am 9. 9ber 1809.

Anmerkung. Da diese 2 Ausweise schon an das Löbl: k: k: Kreisamt unter obigem Dato nebst dem obangezogenen Original Zeugnisse eingereicht wurden, so hat man dermal

diesen Ausweis von Wort zu Wort so wie damals verfasst.

Hft. Gradatz am 22. Febr. 810.

V Poljane došli Francozi so v maščevanje zažgali grad in vas Predgrad; ista usoda je zadela tudi uporni Kostel. Ljudstvo pripoveduje, da so našli Francozi pod streho v poljanskem gradu več oprav umorjenih vojakov.

II.

Kako so se vedli ti vojaki, razvidimo približno iz listine. „Ausweis der in dem Dorfe Gradatz am 12. 8. ber 809. Nachts von dem über die Nacht einquartirten k: k: französischen Laibacher Battaillon respve: Soldaten entwendeten Sachen, deren Schätzungswerth mit Anerbietung des Schätzungseides angegeben worden.“ (Izkaz, v vasi Gradec, 12. vinotoka 1809., po čez noč nastanjenem c. kr. francoskem ljubljanskem bataljonu oziroma vojakih vzetih rečij, katerih cenilna cena se je naznanila s ponudbo prisege.)

Vojaki so kradli kakor srake; kar jim je prišlo pod roke, je bilo dobro!

Jerneju Marentiču so vzeli: 32 mer vina, 2 janca, 1 koštruna, 4 barilce (Bütterich). za 7 f. kruha, 31 kokošij in kopunov, 3 telovnike (Westien), 1 svilen zavratni robec, 2 robca za na glavo, 1 krilo (Kittel), 20 funt. mesa, za 18 gld. podplatov (Pfundsohlen) in usnja ter gotovega denarja 52 gld.; skupaj se mu je pokradlo za 162 gld. 8 kr.

Antonu Gregoriču so pokradli: v gotovini 5 gld., 1 nov ženski kožuh (ein ganz neuer Weiberpelz), podplatov (Sohlenleder) za 7 gld., 1 telovnik (Leibel), 2 krili (Kittel) in 2 robca za na glavo; skupna vrednost 36 gld.

Ivanu Marentiču: 1 jagnje (Lampel), 2 bankovca po 5 gld. in za 2 gld. 16 kr. turščične moke.

Antonu Novaku: 6 robcev za na glavo, 6 rutic, 1 1/2 mero kapusovega semena (!) (Krautsammen), 1 krilo, 2 srajci, 2 sekiri, 6 kokošij, 1/2 mere masla in 1/2 mernika fižola: vkupno za 51 gld. 24 kr.

Martinu Novaku: 1/2 mernika pšenične moke, 1/4 mere masla, 1 nož: skupaj 4 gld. 11 kr.

Marku Jurajevčiču: 4 mere pšenične moke, 1 srajco, 1 rutico, 3 britve: skupaj za 6 gld. 7 kr.

Martinu Galovcu: 1 panj medu, 3 1/2 funta loja, 1 glavni robec, 1 srajco, 1 hlače, 2 platneni otroški oblačilci in 5 kokošij: skupaj za 23 gld. 35 kr.

Antonu Malešiču: v gotovini 4 gld. 30 kr., 3 kopune in 2 kokoši: skupaj za 8 gld. 30 kr.

Mari Beličič: 3 gld. 34 kr. denarja in 3 robce za na glavo, vredne 6 gld.

Jurju Kovačiču: 10 kokošij à 34 kr., 6 robcev za na glavo, 1 ruto, 1 britev in ogledalo, 1/2 funta masla, za 1 gld. 28 kr. belega kruha, 14 jajec, dvoje vilic in 1 ščet: skupaj za 21 gld. 49 kr.

Gostilničarju Matiju Pašiču je bilo vzeto največ, namreč za 191 gld. 3 kr. in sicer: denarja za 74 gld., 7 veder 75 mer vina (mera po 24 kr. znaša 62 gld.), za 11 gld. pšen. kruha, dvoje škorenj, 3 rute za na glavo, 2 ženski srajci, 2 nova prepasnika (Fürtücher), 2 zavratni ruti in pas z nožem vred (Gürtel sammt Taschenmesser).

V neki drugi listini beremo v opombi, da je Pašič našel prej imenovanih 74 gld. (... der Mathia Paschitsch von Gradatz 74 fl. als entwendeten Geldes angeführt, aber nachträglich versichert hat, das er dieses Geld gefunden habe ...)

Grajsčini je zmanjkalo srebrnega svetilnika s 14 1/2 lota, lot čistega srebra po 3 gld. 30 kr.; vojaki so 13 rac (26 gld.) spekli in skuhali, tedaj vzeli (... folglich genommen). Pogrešalo se je tudi dvoje škorenj in 1 robec.

13. vinotoka zvečer je najel sergeant zadnje čete konja do Črnomlja, že bolj prileten mož (... der etwas ältliche ...) ni hotel dati živali nazaj, ampak je spremljajočega sela sunil s kopitom puške (... sondern stieß ihn mit dem Gewehrkolben fort). — Spodaj je opazka: 17: 8. Aug das Pferd o Bojanze zlt. in gorenje prečrtano.

Skupaj so vzeli vojaki to noč v Gradcu: 4 vedre 27 mer vina (74 gld. 48 kr.), različnih jedil in drugih rečij za 312 gld. 14 kr., v gotovini 148 gld. 54 kr., 19 $\frac{1}{2}$ hlebov à 3 funte kruha (19 gld. 28 kr.), 70 komadov kopunov, kokošij in rac, 20 funtov mesa à 12 kr.

Hft. Gradatz, am 14. 8^{ber} 809.

Leskowitz.

Dieses wurde unterm 31 Xber 809 dem löbl. k:k: Kreisamte ausgewiesen, und dermal wieder so wie damals verfasst.

Hft. Gradatz am 22. Febr. 810.

III.

Dva dopisa podzemeljskega župnika Ivana Kureta okrajni gosposčini v Gradcu: zastran oddaje starega vina, (katerega nima) žita in drv.

An das Löbl. Bezirgs-Comissariat
Gradatz.

Endesgefertigter berichtet dem Löbl. Bezirgs-Comissariat, dass bei der Pfarrgült Podsemel kein alter Wein vorhanden sey. Es beliebe daher das Löbl. Bezirgs-Comissariat einen neuen Wein anzunehmen oder die Suprepartition auf diejenigen Herrschaften anzuschlagen, welche den alten Wein in Vorrath haben.

Pfarrgült Podsemel den 11ten Xber 809

Johann Kurre
Pfarrer.

An
die Löbl. Bezirks Herrschaft
Gradatz

Obschon die Pfarrgült Podsemel nicht einsehen kann weder begreifen, wie, und nach was für einem Mass-Stabe derselben 5 Mezen Weizen, 2 $\frac{1}{2}$ Mezen Korn und 5 Fuhren

Holz anrepartirt werden könnten [: welches in Kürze an die höhere Behörde anzuzeigen gezwungen wird :] so erinnert doch hiemit, die Löbl. Bezirks Herrschaft wolle den 7ten d: M: nach Mittag die Vorspan, und einen beeideten zur Abmessung des Kornes früher anweisen.

Pfarrgült Podsemel den 6ten Jänner 1810.

Joh. Kurre
Pf.

IV.

Dopis, s katerim se ukazuje, da se mora rabiti mesto „V imenu Njegovega Veličanstva Cesarja Avstrijskega“ uvod „V imenu Nj. Veličanstva cesarja Francozov, kralja Italije, variha Renske zveze i.t.d.“

6797.

An sämtliche dieskreisige W: B:

In Folge Eröffnung Sr^r Excellenz des Herrn Genl. Intendanten von 22ten und 20 I: M: Z: 463. haben alle Ortsgerichte, und öffentliche Personen, und Beamten die zur Ausstellung öffentlicher Urkunden von was einer für Art berechtigt sind, statt des bis nun üblichen Eingangs — Im Namen Sr^r Majestät des Kaisers von Oestreich Sich künftighin des Ausdrucks — In Namen Sr^r Majestät des Keisers der Franzosen, Königs von Italien, Beschützer des Reinischen Bundes etc. zu bedienen. Sämtliche B: Koate haben daher ungesäumt alle Ortsgerichte davon zu verständigen.

Kreisamt Neustädtl am 27 Xber 1809.

Vessel m. p.

Dopis je došel 28. ist. m. v Gradec, popoldan tega dné ob 1 uri je bil v Podzemlju, kar je potrdil s podpisom župnik Kure; ob štirih je bil že v Podbrežju, kar je potrdil Urbančič in ob devetih družega dopoldne se je pa podpisal župnik Veselič (Vesselitsch) na Vinici.

Kaj pripovedujejo v Podzemlju o kačah?

(Zapisal Janko Barlè.)

Mlada Vida je proso pléla
Rano, rano med zorjami — —
Da do konca je pèrplela,
Si je najšla velko kačo,
Velko kačo, zaglavačo.
Kača je mela devet repov,
Na sakšem repi devet ključov.

*Narodna pesem iz Cerovca
na Štajerskem.¹⁾*

Kača, kača! — ali ni to strašna stvar? Da kdo v društvu, katero se prijetno zabavlja v hladni senčici ali v zelenem gaju na mehki mahovini, iznenada vzklikne: „kača, kača!“, le povejte mi, kdo se ne bi prestrašil? Skočili bi vsi s svojih sedežev, kakor da jim obleka gorí, a na licu bral bi vsem strah in nemir, vsem i moškimi i ženskim, i mladim i starim, i najmanjemu otročaju, a borme i sivemu starcu. Da, ni je skoraj živali, katera bi tako delovala na vsakoga kakor kača; ni je božje stvari, katere bi se vsakdo tako ogibal, katera bi bila vsakomu tako mrzka in odurna, kakor je kača. Ni li to očitno prokletstvo božje, niso li s tem izpolnjene one besede, katere je govoril Bog kači v raju: „Prekleta bodi med vsemi živalmi zemlje!“

Dasi je izvestno kača tudi vam odurna, vendar mislim, da me bodete blagohotno poslušali, ko vam bom kaj malega povedal o kačah. Ne bom preiskoval, ali ima kaka kača res devet repov, kakor nam pripoveduje prejšnja nar. pesemca, ne bom dokazoval, da kača, če jo v ogenj vržeš, pokaže četvero nog, tudi ne bom pretresoval raznih zagovorov, s katerimi se kačji strup zagovarja²⁾, povedal bom le, kaj vse pripovedu-

¹⁾ Glej: St. Vraz: „Narodne pèsni ilirske itd“. Razdèlak I. — Zagreb 1839. str. 47.

²⁾ Kako je zagovarjal fužinski delavec Matajât iz Kroke jedni deklici strup, katera je pa precej drugi dan umrla, glej Novice 1847 p. 147. Ker bi ta zagovor morda koga zanimal, a nima Novic, naj ga tudi tu zapišem. Glasí tako-le: — „Tam stojí ena

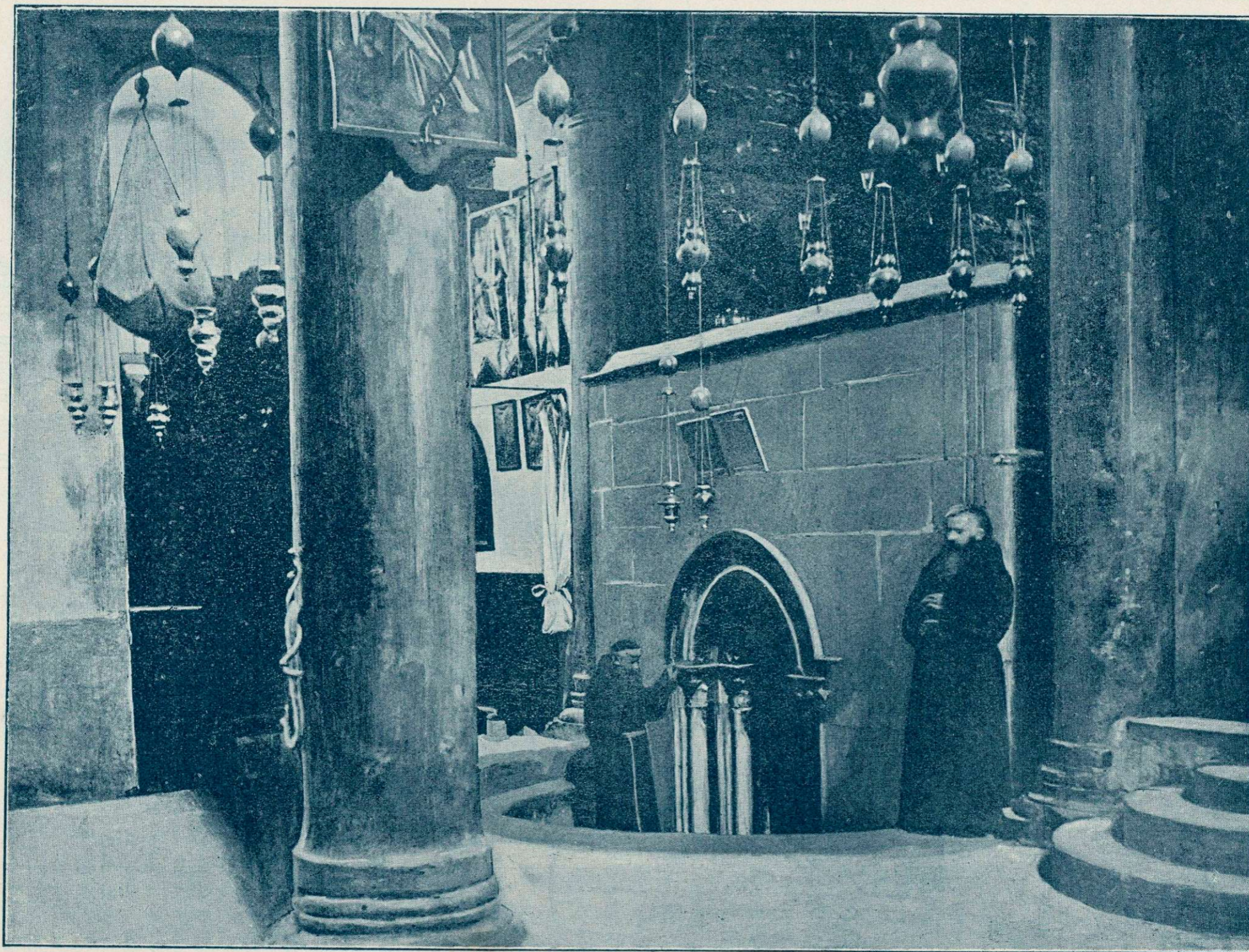
jejo o kačah ondi, kjer se biserna Kolpa kakor srebrna kača vije in vijuga sredi plodnega, ravnega polja in kjer se je prijazni Podzemelj naslonil na nizki holmček — na vinorodni Kučer, baš doli sredi lepe Bele Krajine.

Toraj čujte!

Vélika maša (veliki šmaren) je tako velik praznik, da kača z drevesa pade, če je gori dopolzela; na malo mašo (mali šmaren) so pa vse kače po drevesih, zato ne beri ta dan leščnikov, tudi ne delaj nič drugega, ker je mala maša tak praznik, da bi te ‚valé‘ (precej) kača upičila, ko bi leščnike bral, ker praznika ne posvečuješ. Pri nekaterih hišah so popreje vsaki kači, katero so ubili, odrezali glavó in jo potaknili za hišni tram, zato da so se ščurki, strijčki in druga golazen njihovega rodú, za vselej pobrali iz hiše. Drugodi po Slovenskem pripovedujejo, da kači četvero nog zraste, ako se ji rep odseka, a iz takóve kače postane potem „skok“, kateri je tako močen, da najtrdnjéša vrata podere, ako se v nje zaleti.¹⁾ V Podzemlju pripovedujejo pa samó to, da ti pokaže kača četvero nog, ako jo na ogenj vržeš. Kače vedó tudi za neko zelišče, katero ima čudovito moč, da oni, kateri je poduha, mahom zaspi. To zelišče duhajo tudi kače na an-

sveta gôra; na ti gori stojí en zlat stol, na tem stolu sedi en svet mož, sveti Šenpas; k njemu je peršla mati božja, je pernesla usmiljeniga Jezusa, je pa rekla trikrat eden za drugim: zakaj ti ne fertigješ tega človeka od strupa pičeniga?“ — Drugi zagóvor povedal je jeden, kateri je bičnike prodajal, a slóve tako: — „Ena gôra sv. Šenpolaja; tam je ena stezica, hodi po nji Marija Devica; jez prosim v iménu sv. Šenpolaja, prosim v iménu Marije Device, vsih svetnikov in svetnic božjih, v imenu sv. treh kraljev, v imenu Boga Očeta, Sina in sv. Duha. Prosim, de bi šel strup te pozemeljske reči proč od tega človeka (živine)“ —

¹⁾ Glej: I. Vijanski v Slov. Glasniku, zv. V. 1859. str. 182.

Pred votlino Kristusovega rojstva.

geljsko nedeljo, zaspé in se celo zimo ne prebudé. Drugi pa pripovedujejo, da kače ne zaspé po zimi, ampak se samo povrnejo v veliko podzemeljsko luknjo, katera se zove „Gádina“ in kjer je kačja kraljica ali kačji lev.

Evo vam sedaj nekaj pripovedk o kačah!

Med Krupskim gradom in vasico Dolénci je dosti prostorna luknja prav tik vode Krupe. Tam je pred leti bivala kačja kraljica, bela, bela kača, debela kakor odrastel moški čez pas.¹⁾ Vsakega leta je prišla samo trikrat iz svoje Gádine. Še pred kakimi dvajsetimi leti so jo bajé videvali. Pokojni Štámpahar jo je hodil čakati. Njegov prijatelj ga je sicer pregovarjal, da pusti belo kačo v miru, ker Bog znaj, kaj mu stori, ako ga dobi, vendar se ni dal pregovoriti. Zopet jo je nekega dné čakal na visokem drevesu blizu luknje. Bela kača je res prilezla iz luknje. Stari Štámpahar, dasi se je neznansko bal te ogromne kače, vendar ni pet ni šest, pomeril je, sprožil in belo kačo ranil. Nù, sedaj se je stari straha naužil, kolikor se ga ni vse svoje življenje. Ranjena bela kača je začela tako zvižgati in piskati, da je Štámpaharju vse po ušesih zvenelo. Kmalu je pripolzelo od vseh strani brez števila kač, vse so visoko v zrak skakale in iskale onega, kateri je belo kačo ranil. Bela kača se je pobrala v luknjo in od tedaj je niso več videli. Kače so še dolgo zločinca iskale; ko je pa bilo vse iskanje zaman, razšle so se na vse strani. Čez dolgo časa je splezal stari Štámpahar pol živ, pol mrtev z drevesa: sreča njegova, da ga niso

¹⁾ „Bela kača je dolga kot hlod, prebiva po hribih med skalovjem in prav lepo žvižga. Kogar piči bela kača, ne pomaga mu nobeden zagovor. Ranjki Kolavza je videl letečo belo kačo, ko je pasel kozé ene nedelje popoludne. Takó je mahala z repom, da je hrastje na tla padalo.“ — I. Tušek: „Pripovedke iz Martinivrha.“ Slov. Glasnik zv. II. 1858. str. 80. — Na Gorenjskem mislijo, da je bela kača mati vseh drugih kač, da ima demantno krono na glavi, da je ljudem dobro, ako je ne žalijo; da ne jé družega, kakor samo krono liže.“ — Takó I. Novak: „Národne pripovedke iz Podbrezja.“ — Slov. Glasnik zv. II. 1858, str. 112.

dobile kače, raztrgale bi ga bile na drobne koščeke.

Svoje dni je hodil mal deček v gozd po drva. Nekega dné je korakal mimo globoke jame, osmuknilo se mu je in padel je v jamo. V jami je bilo mnogo kač, a prva med njimi je bila kačja kraljica ali kačji lev, velika, bela kača z bliščečim demantom na glavi. Deček se je bal kač, vendar mu niso one nič hudega storile. Brzo se jih je privadil, le lačen je bil. Videl je pa, kako ližejo kače neki kamen, pa ga je počel tudi on lizati in ni bil več gladen. Tako je preživel v luknji med kačami sedem dolgih let. Ko je sedmo leto minulo, rekla mu je kačja kraljica: „Sinko, ti bi šel rad domov, ali ne?“ — „Seveda, da bi šel rad domov“ — odgovoril ji je deček — „samo ne vem, kako.“ — „Ne skrbi za to“ — odvrnila mu je kačja kraljica — „ali gorjé ti, ako nas izdaš!“ — Deček je prisegel kačji kraljici, da je ne izda, potem ji je sedel na rep, a ona ga je vrgla iz jame. Šel je deček vesel proti domu. Začudili so se mu zelo vsi domači, ker so mislili, da je že izdavana mrtev. Na vse načine so ga domači prosili in silili, da jim pove, kje je bil toliko časa. Deček se je branil, branil dolgo časa, a ko oni le niso mirovali, povedal jim je, da je bil v jami pri kačji kraljici. Sedaj zopet niso preje mirovali, dokler ni obljubil, da jim pokaže kačjo kraljico. Šli so k jami. Deček je splezal od jame na deseto bukev in glasno zazvižgal. Zazvižgal je prvič — nič, zazvižgal je drugič — zopet nič, zazvižgal je tretjič — in pokazala se je iz jame kačja kraljica, bela kača z demantom na glavi in izpregovorila žalostno: „Sinko, sinko, zakaj si mi prisegel, da nas ne izdaš?“ — Potem je rekla pričujočim, da ji pusté, da se še jedenkrat obrne, a ko se je obrnila, podrla je devetero bukev, le desete ni mogla, na kateri je čepel dečko. Sreča njegova, da je splezal na deseto bukev, ker drugače bi bilo po njem. Belo kačo so pa potem ubili, vzeli ji demant in ga prodali drago.

Vsakdo zna, da se na sv. večer ali na bádnjak blago (živina) med seboj pogovarja.

Škoda, da ga vsakdo ne razume, ampak samo oni, kateri ima praprotovo seme, na Ivánje (kres) ubrano, ali pa oni, kateri ima pri sebi nekaj, za kar ne ve, da ima. Hlapec je spal na bádňjak pri blagu v hlevu in čul vola, kako je volu govoril: „Oj slaba bo, borme slaba v prihodnjem letu! Naš dobri gospodar bo oral, a ko bo izoral tri korake tretje brazde, izoral bo veliko kačo, katera ga bo tako upičila, da bo vále umrl. Njegova žena, katera jedva čaka tega, udala se bo v drugo, a k svatbi bodo mene zaklali! Oj slaba bo, slaba v prihodnjem letu, Bogu bodi potoženo!“ Tako je modroval vol volu, a hlapec si je vse to dobro zapomnil. Ko sta šla pomladi orat na njivo, prosil in moledoval je gospodarja na vse pretege, da njemu drevo prepusti. Gospodar se je branil, češ njemu kot gospodarju pristoji častno delo, da pluži. Vendar hlapec ni miroval tako dolgo, dokler ni izpolnil gospodar njegove želje. Hlapec je držal z jedno roko drevo, a z drugo ótiko (srpico, s katero se plug čisti) in pozorno pazil, kdaj bodeta kačo izorala. In res, ko sta tri korake tretje brazde preorala, izorala sta veliko, debelo kačo, kateri je pa hlapec na srečo prav hitro z ótiko glavo odrezal. Prišedša domov, našla sta gospodinjo mrtvo; bila ji je baš, ko je kruh pekla, glava odrezana. Sedaj šele je pripovedoval hlapec, kaj je na bádňjak od vola čul, in vesel je bil svojega življenja gospodar, a menda tudi vol.

Na bádňjak baš o polnoči je šla deklica k potoku po vodo. Ko je zajela s čebríco (škaf) vode, bilo je v cerkvi pri polnočki baš povzdigovanje, in voda se ji je premenila v vino. Domov prišedša, povedala je to svoji sosedu. Nevoščljiva bila ji je sosedu, tekla brzo k potoku, da tudi ona mesto vode čebríco vina domov prinese. Zajemala je dolgo zama, voda je ostala voda. Jezilo je to ženskinjo, začela se je hudovati, zaklela je prav grdo in zopet pokusila vodo. Ali, ko se je dotaknila z jezikom vode, upičila jo je kača, katero je zajela v potoku, v jezik, in kmalu potem je umrla.

Živela je skopa žena, katera je zrnje, katero bi morala deliti siromakom, spravljala v veliko škrinjo. Ko je napolnila škrinjo, pozvala je moža, da mu jo pokaže in da se pohvali, koliko je prihranila. Ko sta pogledala z možem v škrinjo, izpremenilo se je vse zrnje v male kačice. Kar migljalo jih je, toliko jih je bilo. Uvidela je žena, da ni pošteno delala, skesala se je in izpovedala. Za pokoro so ji naložili, da se v ono škrinjo zapre. Žena je to res storila, in raztrgale so jo one kačice na drobne košččke.

Velik grešnik se je skesal in odšel v Rim k samemu papežu na izpoved. Papež je odpustil skesanemu grešniku grehe, vendar za pokoro mu je naložil, da poljubi prvo žival, katero sreča na potu proti domu. Šel je, šel spokorjeni grešnik proti domu in srečal grdo, grdo kačo. Ko jo je poljubil, ovila se mu je kača okrog vratú. Zavezal si je z rutico vrat in žalosten korakal proti domu. Domov prišedši se je odpotil spat v svojo sobo. Ko so njegovi domači, ko ga ni bilo dolgo iz sobe, zjutraj vrata odprli, zletel je iz sobe bel golobček. O možu ni bilo ni duha ni sluha, požrla ga je kača, a golobček je odletel gori v sveto nebo.

Pasla je deklica blágo in na paši zaspala. V spanju je imela odprta usta, pripolzela je do nje kača in zlezla skozi usta v njen život, a deklica ni znala ničesar o tem. Kmalu potem se je udala (omožila). Ljudje so se ji čudili, ker je pila vedno le mleko, a ona se je tožila, da jo vedno nekaj grize in mrzli v želodcu. Čez leto dan je rodila ona détešce, kateremu je bila kača okrog vratú ovíta. Ljudje so se tega zelo prestrašili; neka žena je pa svetovala, da prinesejo skledico mleka. Ko je kača mleko zapazila, odvila se je od otročjega vratú, popíla mleko in potem odpolzela venkaj.

Pasel je pastir naslonjen na svojo palico ovce. K njemu je pripolzela velika kača in mu rekla: „Pusti, da trikrat po tvoji palici prilezem in se tvoje roké dotaknem, srečen bodeš ti in rod tvojega rodú, a jaz bom rešena!“ — Pastir ji je to dopustil, a ona je dvakrat po palici prilezla in se nje-

gove roke dotaknila. Ko je prvokrat prilezla, postala je do vratú deklica, ko je drugikrat, postala je deklica do pasa, ko je tretjič po palici lezla, zbal se je je pastirček in jo s palice otresel. — „Nesrečnež! kaj si storil“ — izpregovorila je kača. — „Jaz sem zakleta kneginjica, zaklela me je mati, ker sem se česala na kvaterno nedeljo.¹⁾ Ko bi me bil ti rešil, postala bi bila zopet srečna in ti z menoj; tako bom morala pa še dolgo po kamenju plaziti in svojega rešenika čakati.“

Živela je kneginjica in sezidala velikansko, prekrasno cerkev. Ponosno je dejala nekemu slavnemu mojstru: „Kdo bi se predrznil sezidati lepšo cerkev, kakor je moja?“ — Mojster ji je pa odgovoril, da bi se on predrznil. Oholo kneginjico je razkačilo to neizmerno, dala je mojstra živega odreti pred velikim žrtvenikom. Siromašni mojster jo je uklel v kačo. Ob velikih praznikih se je plazila po cerkvi, pela in prosila ljudi, da jo rešijo. Naposled se je vendar našel hraber vojak, kateri ji je obljubil, da jo reši. Zapovedala mu je, naj hodi leto dan k maši,

¹⁾ Na kvaterno nedeljo se po mnenju národa ne sme česati. To potrjuje tudi pesemca, katero sem zapisal v Gradcu (vas, oddaljena dobro četvrtinko ure od Podzemlja) in katera slóve tako-le:

Blaženi Lovrenc je išel služiti,
Išel na goro k Devici Mariji,
Kad je minilo sedem let,
Išel je dámuh k majčici,
K majčici in sestrici.
Kad je on damúh prišél,
Ni našel ljube sestrice.
Popraša mile majčice:
„Kje je ljuba sestrice,
Moja sestra Anjčica?“
Mu mati pravi, govori:
„Uklela sem jo v ribo
Na nedeljo kvaterno.
Gonila sem jo po vodo,
Ni hotela me 'bogati,
Vólila se česati
Na nedeljo kvaterno.“
A Lovrenc pravi, govori:
„O mila moja majčica,
Tužna vaša kletvica.
Spec'te meni brašnico,
Da idem iskat sestrico,
Svojo sestro Anjčico!“

da jo reši. Hodil je vojak, hodil vsak dan k maši, le zadnje tri dni je imel velike izkušnje. Prvi dan so ga srečavali po cesti sami vozniki z velikimi, obloženimi vozmi, težko se jim je umikal, konji so ga brcali in jedva se je prerinil med njimi in prišel za časa k maši. Drugi dan so ga srečavali sami krojači in ga zadržavali, češ da še ni čas k maši. Vendar ga niso mogli pregovoriti, in prišel je še k sv. maši. Tretje jutro so ga pa srečavali sami dijaki in ga odpeljali v krčmo, češ da mu bodo plačali kosilo (zajutrek). Vojak se je zmuznil tudi njim, vendar je zamudil mašo. Na cerkvenih vratih ga je čakala kača in mu izpregovorila: „Nesrečnež nesrečni, kaj si storil, da si mašo zamudil? Ti bi bil srečen, jaz pa rešena. Sedaj bom morala pa še toliko časa rešenika čakati, da bo zrastle pri cerkvi lipa. V zibeli iz lesa one lipe se bo šele zibalo dete, katero me bo rešilo.“ — To je rekla in požrla vojaka.¹⁾

Bogati stariši so imeli sina. Ko je odrastel, rekli so mu, da naj se gre ženit. Šel je, šel, prišel je do potoka in videl tamkaj lepo,

Kad je došel u goro,
Truden se je počival,
Lačen se je nahiril,
Žejen se je napojil.
Priplavala je ribica:
„Povéj, povéj mi ribica,
Al' si ti prava ribica,
Al' si ti moja sestrica,
Moja sestra Anjčica!“
A ribica mu govori:
„Ja nisem prava ribica,
Ja sem tvoja sestrice,
Tvoja sestra Anjčica!“
„Bi l'te mogel rešiti?“
„Hodi, hodi na Trsát
K Mariji Devici;
Patri tam mašujejo,
Plačaj jim za maše tri!“
Kad' minijo maše tri,
Išel je po sestrico,
Svojo sestro Anjčico.
Pa so išli k mamici:
„Mila, moja mamica,
To je vaša hčerkica,
Moja mila sestrice!“

¹⁾ Glej podobno, precej manjo: I. Tušek: „Pripovedke iz Martinivrha.“ — Slov. Glasnik zv. II. 1859, str. 192.

lepo dekletce, katero je pralo perilo. Dekletce mu je bilo tako povšeči, da je precej rekel: „Ta, ali pa nobena bode moja žena!“ — Domov prišedši je povedal starišem, katero si je izbral za ženo. Stariši mu niso bili ni malo zadovoljni z deklico, ker je bila jako ubožna. Ko pa on nikakor ni hotel druge kakor ono, poslala sta ga roditelja k daljnjemu strijcu, češ morda ondi svojo izvoljenko pozabi. Poslovil se je žalosten, a z deklico se je še popreje dogovoril, da si bodeta vsakega dne pisala. Vendar stariši so to zvedeli in vsa pisma raztrgali popreje, nego sta jih ona dva dobila. Dekletce je mislilo, ko ni nobenega glasú od njega dobilo, da jo je on pozabil, a on je zopet mislil, da ga je ona pozabila. Dekletce je venelo od žalosti od dne do dne in kmalu umrlo. Ko je njen dragi to zvedel, zapustil je svojega strica, odšel domov na vaško pokopališče, kjer je bila pokopana njegova izvoljenka, da na grobu za njo Bogu pomoli. Na potu je srečal veliko kačo in ji odrezal glavo. Vendar kača ni poginila, marveč se je priplazila do grma, kjer je rastla neka posebna trava; namazala se je z ono travo in bila zopet zdrava. Ko je to dečko videl, nabral si je tudi on trave, odšel na pokopališče, odkopal svojo izvoljenko, namazal jo z ono travo, in oživila je. To je izvestno, da sta se potem vzela, pa še sedaj srečno živita, če še nista umrla.

Náte naposled še lepo narodno pesemco za privago (nameček). Slôve pa takó-le:

Oj stoji, stoji zelen log,
V zelenem logu káčica.
Mimo mi pelje stázica,
Po njoj se seče mlad žolnír.
„Kam se sečeš, mlad žolnír?“
„Ja se sečem ženiti.“
Sestala ga kačica,

Oj ni to bela káčica,
To je zakleta deklica.
„Kam se sečeš, mlad žolnír?“
„Ja se sečem ženiti.“
Káčica ga prosila:
„Uzmi mene, mlad žolnír!“
„Kako ču te uzeti,
Ker si bela káčica!“
„Nisem bela káčica,
Sem zakleta deklica.¹⁾
Peljaj mene k cerkvi,
Prej me dvakrat pokropí,
Obájdi dvakrat z mano oltar;
Pa ne bom več kačica,
Neg' bom mlada deklica.
Kadar dámuh pridemo,
Bom napila mamicí:
Bog pomózi, mamica,
Prej sem bila káčica,
Zdaj sem vaša kčérkica!“²⁾

¹⁾ V ináčici, katero sem zapisal tudi v podzemeljski župniji, učí káčica „pobiča mladega“ takó le: Kedar pridemo k žegnanemu kamenu, Prekrižaj mene, kot sebe, Ko pridemo pa pred oltar, Poklekujemo dol' na štablo, Tam se Bogu pomolimo. Obájdi z mano trikrat oltar, Onda bom ratała snašica itd.“

²⁾ „Od tistega, ki se je pri kači ženil“ zapisal je tudi I. Tušek pripovedčico; glej „Pripovedke iz Martinivrha.“ Slov. Glasnik zv. II. 1858, str. 143. — Jeden, katerega ni nobena hotela, šel je po poti, pa je rjula kača tam v robéh: — „Kam pa greš?“ — „Ženim se, pa me nobena neče.“ — „Pa mene vzemi.“ In vzela jo je. Ko so šli v cerkev k poroki, prišla je tudi kača, ovíla se ženinu okrog roké, pa je bila poroka sklenjena. Na ženitvanju dajal ji je ženin od vsake jedi po žlico pod mizo. Ko sta odšla spat, zaklenil je ženin dobro vrata, ker so jo mislili domači, boječ se za njega, ubiti; a drugo jutro je vstala mesto kače ženska, da ji ni bilo para, ker se je bila omožila. Potem sta šla pa v robé po doto in sta prišla v lep grad, kjer je bilo troje kadí denarjev. To ji je bila dota.

Književnost.

Slovenska književnost.

Zgodovina župnij in zvonov v dekaniji Radolice. Spisal Jožef Lavtižar, duhovnik Ljubljanske škofije. V Ljubljani 1897. Založil pisatelj. Tiskala R. Miličeva tiskarna. 8°. Str. 148. Cena 80 kr. — Zopet lepo domoznansko delo. Sicer so zanimali našega gospoda pisatelja v prvi vrsti zvonovi radoliške dekanije, katere je tudi natanko popisal, toda poleg zvonov je na kratko opisal tudi vse župnije in cerkve, da ne bi bila knjižica le presuhoparna. In vsemu spisu je dal tudi splošni in uvodni del o zvonovih v občeh, kar je za bralca jako zanimivo: zgodovina zvonov, znamenja, vlivanje in deli zvonov, glas in teža, melodija in harmonija in posvečevanje zvonov. — Četudi imamo že lepo zbirko knjižic o kranjskih župnijah, vendar je naša knjižica po svojem predmetu prva te vrste, zato bo pa marsikoga ganila, da bo jednako preiskoval in tudi zapisoval. Vsakdo vé, da naš narod neizrekljivo ljubi lepo zvonjenje in zato ima tudi zvon za nazaranje narodovo velik pomen. — Kakor smo mi to knjigo brali in brali z veseljem, tako jo bodo tudi drugi, in zato jo vneto priporočamo. Gospodu pisatelju pa izražamo željo, naj bi nadaljeval to domovinsko delo v slavo sv. Cerkve. Opozarjamo gledé na jezik samo na to, da ne pravimo „v dekaniji Radolice“, ampak „v dekaniji radoliški“ ali „v dekaniji Radolici“, po priliki kakor: „Grem v mesto Ljubljano“ ne pa: „v mesto Ljubljana“. Sv.

Slovensko-amerikanski koledar za leto 1898. Izdalo in založilo uredništvo „Glas Naroda“. Četrty letnik. New-York. Tiskala tiskarna „Glas Naroda“, 109 Greenwich Street. 8°. Str. 86. — Koledar je dobro založen s povestmi in z dobrimi stvarmi za zabavo in šalo. Častno je, da stojé naši rojaki v Ameriki na svojih nogah.

Ročni kažipot po Goriškem, Trstu in Istri za 1898. Uredil Josip Krmpotić. IV. letnik. Cena 40 kr. Trdo vezan 60 kr. (S pošto 5 kr. več.) V Gorici. Tiskala in založila „Goriška Tiskarna“ A. Gaberšček. 1897. 16°. Str. 99. — Knjižica podaje vse urade in obrte v krajih omenjenih deželá, kolikor moremo soditi, jako točno in natančno, zato je pa za svoj namen jako porabna. Kako prav bi bilo, da bi imeli tudi za Kranjsko kaj jednakega! Oblika naše knjižice je prav ročna.

Knjižnica za mladino. Ustanovila „Zaveza slovenskih učiteljskih društev.“ Snopič 6—7. Raznoprivedke. Str. 159. Cena 40 nv. — Vsebina tega snopiča je različna. Mimo pripovedk se nahajajo

v njem tudi pravljice, prevedene iz češčine. — V prvi pripovedki „Dedov srd“ (češki spis. Eliška Krasnohorská, poslovenil S. G. ml.) nam odlična češka pisateljica pripoveduje o jezi nekega trmoglavega starca do svoje hčere, o kateri je vedno mislil, da ga ne ljubi, ker mu ni hitro sporočila o njegovem sinu Filipu, kateri je bil l. 1859. v vojski ranjen; po vrnitvi sinovi se starček zopet spravi s hčerjo. — Nato sledi pet prav mičnih pravljič, namreč: „Tri rože“ (sp. Bogomila Klimšova, poslovenil S. Pomolov); „Marjetica in kopriva“ (češki sp. Eliška Krasnohorská, poslovenil S. G. ml.); „Kraljevič Častiboj“ (sp. Bogomila Klimšova, poslovenil S. Pomolov); boj za čast svojega očeta); „Dediči“ (sp. Bogomila Klimšova, poslovenil S. Pomolov); „Mlinar in veter“ (sp. Bogomila Klimšova, poslovenil Simon Pomolov). Na koncu je povestica: „Kakoršno posojilo, tako vračilo“ (priređil Št. Zaleski), z naukom, naj se sosede v vsaki sili podpirajo. — Ves snopič se lahko čita in je pripraven za mladino.

Snopič 9. Plemenita srca. Povest za mladino. Češki spisal Karol I. Zákoucký. Poslovenil S. G. ml. Str. 103. Cena 20 nov. — Ta snopič obsega daljšo, res plemenito in poučljivo povest za mladino. Pisatelj nas namreč seznanja z nekim bogatim tvorničarjem Matevcem in z njegovo ženo. Bil je pobožen in usmiljen. Bog mu je podaril dva otroka, Alenko in Vojteha; vzel je pa Matevec k sebi še Jaroslava, sina svojega brata. Vse tri je jako ljubil. Ker se je ta trojica vedno dobro védla doma in v šoli, šel je o počitnicah z njimi na pot proti tužnemu Korotanu. Med potovanjem s Češkega so otroci veliko vedeli povedati o zgodovini Slovencev in o koroški usodi. Dospevši na Koroško so obhodili Celovec in Beljak, ogledali si njuno lego in znamenitosti. Iz Beljaka so šli na goro Dobrač, ogledali si krasno okolico, oče pa jim je pripovedoval o različnih planinskih stvaréh. Prišli so blizu rudnika Plajberga. Tu so došli ubogega in siromašnega dvanajstletnega fanta, katerega se je Matevec usmilil in ga s seboj vzel; imenoval se je Štefan Labuga. Doma je sklenil s svojo ženo priskrbeti dobro in srečno prihodnost ne samo svojemu sinu, ampak tudi obema rejenčkoma. Ker pa ni imel vedno sreče s podjetjem, se je Matevec zelo zadolžil, in na zadnje mu je še tovarna pogorela. Oče in mati sta zbolela, rejenca pa, ko sta zvedela o nesreči svojega velikega dobrotnika, sta prihitela na pomoč, Jaroslav z izkušnim zdravnikom, Štefan pa je poplačal dolgove in tako pomagal dobrotniku zopet na noge. Štefana je nato gospodar imenoval delovodjo v tvornici, Jaroslav pa se je nastanil tam kot zdravnik. Tako so se vsi zopet skupaj veselili svoje sreče.

Gledé na lepo vsebino je knjiga prikladna mladini. Slovenski prevod je čist in lep. — Na str. 20 „vso dragano pot“, navadno govorimo „vso drago pot“; str. 37 „udov“ mesto „vdov“; str. 44. „presburški mir“ se v slovenskem glasi: „požunski mir“.

Snopič 10—11. Ant. Mart. Slomšekova spisi, zbrani za mladino. Urejuje in izdaja Slomšekov odsek „Zaveze slovenskih učiteljskih društev.“ I. Pesmi. 2. snopič za višjo stopnjo. Zbral in uredil Dr. Janko Bezjak. Str. 187. Cena 40. novč — Slomšekov odsek zaveze slovenskih učiteljskih društev se je namenil izdajati zbrane Slomšekove spise, sposobne za mladino. V tem snopiču nam podaja 56 zbranih pesmij, urejenih po vsebini. V vseh nahajamo ono veselost in vernost, ki je pesnika dičila v življenju. Vsakemu Slovincu je znano Slomšekovo ime, zatorej je dovolj, če rečemo, da iz vseh pesmij veje versko-narodni duh, s katerim nam je pokazal pot v boljšo bodočnost in se tako ovekovečil, kakor sam pravi:

In kakor samostana tud' skoraj nas ne bó,
Za nami dela naša le pojdejo samó.

str. 87.

Sn. 12: „Hudoben tovariš.“ Povest za mladino. Srbski spisal Peter Despotovič. Poslov. S. G. in „Zmrzle solze na cvetkah Marije Antoinette, francoske kraljice.“ Spisal Chambrier. Poslov. Ljutomerska. Str. 84. Cena 20 kr. — V tem snopiču sta dve povesti. Prva nas uči, kam pripelje človeka slaba družba in slaba vzgoja. Stric Stojko je imel vse lastnosti dobrega očeta, le proti vnuku Miloju (Amatus) je bil prerahel. Naposled se je tudi Miloje poboljšal in bil imovit ključavniški mojster. — Značaji in osebe so dobro opisane, tudi jezik je lep in umljiv; a čemu rabi prelagatelj besedo „svečenik“ mesto „duhovnik“?

Druga povest pa nas vodi na francoski dvor kraljice Marije Antoinette, katera je pomagala obubožani grofovski družini d'Alleville do blagostanja. — Tiskarskih pomot je nekoliko, a čitatelja ne motijo.

Snopič 13—14. Pesmi cerkvene in druge. Zložil Andrej Praprotnik. (S sliko). Drugi pomnoženi natis. Str. 194. Cena 50 kr. — Tukaj imamo pomnoženo zbirko Praprotnikovih pesmij. (Prvi natisek je izšel l. 1856., str. 140.) Vseh skupaj je 131 ter se delé v cerkvene in druge pesmi (71). Med cerkvenimi pesmimi so se nekatere v cerkvi udomačile, kakor „sveta maša“ in nekatere Marijine, ter se pojó po zloženih napevih. Sicer v teh pesmih ne najdemo visokih mislij, ker je le po domače in prosto zapel, kar mu je navdihnila njegova pobožnost. — Tiskarski pomoti sta na str. 95 „umem“ nam. „umrem“; str. 154 „Nepotrbebnih esedí“ nam. „Nepotrebnih besedí“.

Snopič 15. Zeleni listi. Kratke pripovedi za otroke, stare šest do deset let. Po Francu Widemannu poslovenil Anton Brezovnik, učitelj. Str. 96. Cena 25 kr. — Kaj posebnega niso ti „Zeleni listi“:

21 povesti je tu, pripravnih za mladino. Sedaj se otroci hvalijo zaradi lepega obnašanja, pridnosti ali usmiljenja, sedaj se svarijo, opominjajo in kaznujejo zaradi porednosti, malomarnosti in nepokornosti do starišev ali učiteljev. Povesti sicer niso izvirne, a prestavljalec jih je dobro preložil na slovenska tla; zato so dobre za šolske knjižnice. Takih kratkih povestic bi želeli še več za otroke. (Konec.)

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1896.

Francuzka drama. Napisao Dr. J. Adamović. Zagreb. Izdanje „Matice Hrvatske“. Str. XII + 218. Cena 1 gld. 50 kr. — Tu nam pisatelj v kratkih besedah črta začetek in razvoj dramske umetnosti na Francoskem. Začetek francoski drami je v katoliški cerkvi, kjer so se predstavljale dogodbe iz svetega pisma ali iz cerkvene zgodovine, segajoče v 12. in 13. stoletje. Iz teh so se razvile v poznejši dobi posvetne drame. Knjiga obsega tri poglavitne dele in sicer: 1. staro dobo in renesanso, kjer so se predstavljale cerkvene šaljive drame, tragedija, komedija. 2. 17. in 18. vek se imenuje klasična doba francoske drame; drama je dosegla najvišjo stopinjo. 3. doba (od l. 1815.—1848.) obsega različne romantične in realistične drame in dramatike. — Knjiga je za svoj namen jako poučna. Na posameznosti pa se ne moremo ozirati.

Češka književnost.

Narodní sebeochrana. Úvahy o hmotném a mravním úpadku národa českého. Rudolf Vrba. V Praze. 1898. Cena 2 gld. 40 kr. — Od l. 1891. nadalje nas je neutrudni družboslovec še vsako leto redno razveselil s kako poučno knjigo, ki spada v njegovo stroko. Ker nahajaš kratke ocene prvih šest del v našem listu l. 1895., str. 29 in 62., zato si oglejmo sedaj najnovejši plod njegove pridnosti: „Narodna samoobramba“.

V uvodu sicer pravi pisatelj: „Kdor se ne zanima in ni dosti potrpežljiv, naj raji seže po kakem romanu.“ Priznati pa moram, da se nisem pri čitanju skoro 400 strani broječe knjige kar nič dolgočasil. Ne veš, ali bi se čudil velikanski judovski premoči na denarstvenem polju, tiskarskem, trgovinskem, obrtniškem, ali bi se jezil nad drzno nesramnostjo „azijatskega privandrovca“, s katero si je znal osvojiti najboljše postojanke v vseh strokah narodne prehranitve. Ne veš, ali bi objokoval ubogo požidovljeno (v gosp. oziru) zemljo severnih bratov, ali bi delal načrte, kako ohraniti rodno zibel

pred judovsko kukavico. Žid ima v deželah sveto-vaclavske krone v rokah večino kupčije: žitne, hmeljske, sladkorne, živinske; uničil je češki mali obrt: mlinarski, predilni, krojaški, črevljarski, mizarski in zlatarski, — svetovno znane češke granate dobiš le še pri Mojzesu ali Izaku.

Pregrozna talmudistična rabinska načela, ki so krščanskim zapovedim tako podobna kakor noč dnevu, so bila vzrok nekdanjim izjemnim postavam, ki so zaznamovale „izvoljeno“ ljudstvo kot garjeve ovce med krščansko čredo. Slepí liberalizem pa je z burjo l. 1848. prinesel tudi svobodo strupenega gada, ki se kaj ugodno solnči na razvalinah krščanske družbe.

Komu smo postavili javne brezverske šolske palače? vpraša se zvesti mladino ljub češki, in s številkami do pičice dokazuje, da največ semitskim otrokom, srednje- in velikošolcem. V zahvalo za podeljeno enakopravnost izpodrivajo judje kristijana pri vseh boljših službah (v pravništvu, zdravništvu, učiteljstvu) in najboljših podjetjih (kupčiji in obrtniji), zlasti so si z nečuvenim sleparstvom podvrgli večino železnic in ladij. Kaj čuda torej, če vodi svetovno krmilo njih roka, saj je njih podnožje večina „vlastenecke“ gospode, seveda liberalne, socialna demokracija je njih vrlo obrestujoča zavarovalnica. Kot zvesti učenci talmudski se preskrbno ogibljejo vsakega količkaj napornega dela, katero je delež „hloupih gojim-ův (bedastih kristijanov), ki to ponižanje od tujcev popolnoma zaslužijo; zakaj je pa trpé!

Glavni vzrok, da se je židovstvo zajedlo tako globoko v krščansko deblo, je odpad od veré in npravnosti. Ta se kaže posebno v „žganjarski kugi“,

v ogromnem privrženstvu, ki je imajo rudeči „doktorji mazači“ med delavstvom, zlasti pa se opisuje npravna propalost v zadnjem oddelku: „Suženjstvo krščanske žene“, kjer se ti kaže žid v vsi svoji podlosti kot trgovec s „človeškim mesom“.

Ako k tej vsebini še omenim, da so vsi odstavki bogato zabeljeni s statističnimi podatki, ter da te pisatelj seznanja z večino v posamnih krajih in mestih odirajočih židovskih tvrdk (bank, zavarovalnic, tvornic, prodajalnic), tedaj uvidiš, da je češko ljudstvo dobilo v roko, zlasti o slučaju jedino rešilnega boj-kota, nad vse porabno knjigo. *Fran Rovski.*

Glasba.

Poduk v igranju na citrah. Sestavil Fran. Sal. Koželjski. 3. zvezek. Cena 1 gld. 30 kr. 1897. Založil L. Schwentner, knjigarna v Brežicah ob Savi. — Pohvalno smo omenjali prva dva zvezka tega „poduka“, in priznati moramo, da je ta zvezek prikladno, metodično nadaljevanje začetega dela. Gospod Koželjski, ki je doslej seznanil učence z glavnimi pravili igranja, jih izkuša s tem zvezkom privesti do umetnejšega igranja in do sposobnosti, uporabljati razne „lege“ in prstne rede. Pri legah se je držal zmernejše razdelitve v štiri lege. Med vzgledi je omenjati težavnejše vaje, „étude“, katere so pripravne, da učenca privedejo do spretnosti in urnosti. Narodne pesmi so pripravljene po lahkem, pač ne klasičnem, ampak citram primernem plesnem slogu. Umno in za izobrazbo jako koristno so v vzgledih uporabljene razne tehnične težkoče. *E. L.*

Razne stvari.

Naše slike.

„Dedova zabava“ (na str. 41) nam kaže prijeten prizor iz domačega življenja. Četudi je predmet bolj iz mišljenja in življenja laškega, vendar je tudi nam lahko umeven. Prostor, ki se nam kaže, je pol stanovanje, pol kuhinja; osebe pa so ded in babica in njiju vnuki. Stari očka je nekdanj dobro znal natezati harmoniko; sedaj seveda ne gre več tako urno, a za njegove poslušalce je dobro dovolj. Starejša hči je ravno nekaj pospravila in sme sedaj počivati, sinko se je pa kar zavalil na skrinjo. Kar se pa

obeh paglavcev-plesalcev tiče, pač nismo za to, da bi se tak rod učil poprej sukati kakor moliti Oče naš: no, tukaj stvar ni huda, ker je — samo na papirju. — „Pred votlino Kristusovega rojstva“ (str. 57). Ta slika nam kaže vhod v tisto veleznamenito votlino v Betlehemu, kjer je bil Kristus rojen. Vhod je okrašen z lučicami; v nižavo vodi nekoliko stopnic, po katerih prideš do oltarja Gospodovega rojstva. Kako imeniten je ta kraj, ni treba praviti katoličanom. Naj nas ob tem času spominja betlehemskega veselja. Frančiškani so tudi tukaj kakor drugodi po sv. deželi varih svetega kraja.

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

Z mladeniškim ognjem se je Saint Just dobrih 20 let star pridružil Robespierre-u. V njem je po svojih mislih našel moža, kateri pribori svobodi zmago. Ostal mu je zvest do smrti. Dné 9. termidorja je v konventu prvi vstal v njegovo obrambo. Zaprli so ga z njegovim voditeljem in drugimi pristaši. Drugi dan so ga že obsodili. Med vsemi se je najbolj junaško obnašal na zadnjem potu. Robespierre ni hotel doživeti sramote, da bi ga vlekli pod giljotino in zato se je ustrelil v čeljust, a ni se zadel do smrti in vsega okrvavljenega so ga vlekli na morišče. Njegov prijatelj Couthon se je z bodalom izkušal usmrtiti, a tudi on brez uspeha. Henriota je bil pahnil Coffinhal skozi okno, da je z razdrobljenimi kostmi a vendar še živ obležal na tleh. V družbi teh mož in še 18 drugimi je dné 10. termidorja ob 5. uri popoldne stopil 25 letni Saint Just na giljotinski oder brez vsake vidne bojazni.

V socijalizma zgodovini, ki jo opisujemo v svojih sestavkih, moramo omenjati Saint Justa zaradi njegovih „Institutions Républicains“ (republiški zakoni). Tega dela ni sam izdal, marveč šele po njegovi smrti je njegov prijatelj Briot l. 1800. zbral razne zakonske načrte, poročila in sestavke, tičočé se zakonodajalnega življenja iz njegove zapuščine in jih priložil z imenom „Fragments d'Institutione Républicains“.¹⁾ V teh odlomkih vidimo ves jakobinski družabni načrt. Vsebina jim je ob kratkem ta-le:

1. Glavni namen vsakega zakonodajalca mora biti nravno izboljšanje med državljani. Od zakonov je odvisno, ali so podložniki krepotni ali hudobni. „Zato je treba ‚institucij‘, da se izboljša nravnost. Monarhije in aristokracije se lahko osvobodimo s tem, da ju ustrahujemo; kaj bo pa nas osvobodilo skvarjenosti? Institucije . . .

2. Vzglad, kako moramo pri tem težiti, so nam stari Rimljani in Spartanci. Spartanske običaje in njihovo nravnost moramo uvesti na Francoskem, potem bo država srečna.

3. Ta namen se pa ne dá doseči, če se ne izboljšajo gnotne razmere. „Da se pre-

osnuje npravnost, je treba najpreje zadovoljiti uboštvo.“ Uboštva ne sme biti v državi, sicer je svoboda v nevarnosti. Ravno tako pa se mora bogatinom napovedati boj. Ne bogatinov ne ubožcev ne sme biti. Kjer so preveliki posestniki, je mnogo siromakov. — Bogastvo je nesramnost.

4. Krepotno in svobodno ljudstvo je nemogoče drugodi kakor pri poljedelstvu. — Rokodelstvo se slabo podaje pravemu državljanu. Človeška roka je ustvarjena le za poljedelstvo ali za vojsko. Zato mora imeti vsakdo nekaj zemljišča. Kdor se je izkazal za sovražnika republike, temu se mora vzeti premoženje. Posestva vseh zarotnikov so za ubožce. Samo ‚lastina domoljubov je sveta‘.¹⁾ Država naj si pridobi mnogo ‚narodnega posestva‘ s tem, da je jemlje sovražnikom in da omeji dedno pravo. Podedovati se sme samo med sorodniki v ravni vrsti. Če ni takih dedičev, pripade zapuščina ‚narodnemu posestvu‘, ki naj se daje ubogim državljanom v najem.

5. Davki naj se uravnajo tako-le: Vsak državljan plačaj desetino svojih dohodkov in 15. del delavskega zaslužka. Ob času hudih nesreč se zljajšaj ljudstvu davek iz narodnega premoženja.

6. Vsak državljan ima pravo do obstoja, pa tudi dolžnost, da dela. Delavci spadajo k družini tistega, ki jim daje delo in morajo imeti ž njim vred jednako hrano. Vsak nad 25 let stari posestnik, ki ne izvršuje nobenega rokodelstva, mora do 50. leta obdelovati zemljo. Lenoba se kaznuje.

7. Prepovedati se mora vsako razkošje. Zlato in srebro se smeta rabiti samo za denar. Samo 3., 6. in 9. dan v dekadi, ki se je uvedla namestu tedna, se sme jesti meso.

8. Vsako leto morajo državljani dajati v templih javen račun svojega gospodarstva.

Dné 1. floreala (22. vel. travna) voli vsaka občina v templih izmed svoje srede bogatega, krepotnega in telesno čvrstega mladeniča med 21. do 30. letom, da se oženi s kako ubožno devico v spomin, da so si vsi ljudje jednaki.

¹⁾ Charles Nadiers jih je v Parizu l. 1831. iznova izdal.

¹⁾ Iz tega Justovega stavka je vsakemu razvidno, da niso bili jakobinci komunisti, kakor jim očitajo mnogi zgodovinarji.

9. Do 5. leta ostanejo otroci pri materah, ki jih morajo same dojeti, sicer izgubé pred domovino materno imé. Od petega leta dalje so pa republiška last. Do 16. leta se vzgajajo na državne stroške. Dečki se morajo učiti molka in lakoniškega govorjenja. Skupno se hranijo s koreninami, sočivjem, sadjem, mlekom, kruhom in vodo. Oblačijo se plateno. Po osem ur spé. Od 5. do 10. leta se učé brati, pisati in plavati. Od 10. do 16. pa vojaških vaj in poljedelstva. Poleg tega naj

se poučujejo tudi v tujih jezikih, v domači zgodovini in nekoliko v pesništvu. Deklice se vzgajajo doma za zakonsko življenje. Zakon, ki je brez otrok, razruši država; tiste, ki imajo nad štiri otroke, odškoduje država.

Od 16. do 21. leta se učé dečki kakega obrta ali si izberó drug poklic. Od 21. do 25. leta pa morajo služiti v narodni armadi, če se niso posvetili uradniškem stanu.

(Dalje.)

Darovi za Marijanišče.

(Od meseca vel. travna 1897. do 10. prosinca 1898.)

Gosp. Franč. Perpar, župnik, 5 gld. — Sl. posojilnica na Vrhniki 25 gld. — Zbirka v „Zg. Danici“ 5 gld. — Gospod Valent. Klobus, kurat, 1 gld. — Gosp. Anton Brodnik, duhoven, 15 gld. 67 kr. — Sl. obrtno posojilno društvo 10 gld. — Neimenovanec 5 gld. — Po gosp. kan. I. Sušniku 6 gld. — Gosp. Fr. Sakser, župnik, 2 gld. — Gosp. Herb. Mahr 2 gld. — Ga. Virginija Driquet 5 gld. — Nekdo 1 gld. 10 kr. — † N. Lovrač (po gosp. Fr. Cerarju, dacarju) 25 gld. — Gospod Ivan Škrjanec 2 gld. — Gosp. zlatomašnik Jožef Klemenčič, prof. v pokoju, 1525 gld. — Mil. gosp. prelat dr. Andrej Čebašek, stolni dekan, 500 gld. — Gosp. Mat. Preželj, župnik, 5 gld. — Gosp. Gabrijel Jelovšek, župan, 5 gld. — Ga. Marija Jelovšek 5 gld. — Neimenovan župnik 5 gld. — Gosp. Jan. Oblak, dekan, 30 gld. — Po „Zg. Danici“ P. V. 10 gld. — Po † gosp. Jan. Kačarju, župniku, za jednega dečka 100 gld. — Župnija Žalina 5 gld. — Ga. Marijana Knez 10 gld. — Gosp. Mihael Sajè, župnik, 1 gld. — Neimenovanec 1 gld. — Župnija Dobrova po gosp. župniku Ant. Lovšinu 15 gld. — Po rajni M. S. 5 gld. — Občina Bizavik in Hrušica po gosp. Andr. Plečniku 36 gld. — † Ferdinand Kozak 50 gld. — Gosp. Jos. Bušič, c. kr. poštni upravitelj v p., 2 gld. — Tvrška Tönnies ob 50 letnici 25 gld. — Sl. konferencija sv. Nikolaja za Miklavža 31 gld. 71 kr. — Po † Jos. Nakusu, župniku, 10 gld. — Gosp. Ant. Rozman 1 gld. — Gosp. L. Businaro 3 gld. — Gosp. Florijan Hostnik, posestnik, 5 gld. — Ga. Marija Jarc 50 kr. — Župnija Polh. Gradec po gosp. župniku Jos. Lazniku 20 gld. — Gospod dr. Jos. Nejedli, c. kr. profesor, 10 gld. — Gospod Henry Steinbeck, trgovec na Dunaju 10 gld. — Oseba po gosp. kan. J. Rozmanu 5 gld. — Gčna. Katarina Pogačar po gosp. Simonu Pogačarju 50 gld. — Gospa Marija Riedl pl. Raitenfels 3 gld. — Po † Mariji Klun (gospod župnik Martin Malenšek) 20 gld. — Gčna. Apolonija Gornik 10. — Ga. Irma Huth 10 gld. — Gosp. Alojzij Starè, župnik v p. 5 gld. — Gospod Anton Urbas, kan., 1 gld. — Gčna. Jenny Recher 5 gld. — Gosp. Jan. Jax, trgovec, 5 gld. — Gospod Anton Geba 1 gld. — Gosp. Fr. Kastner 1 gld. — Gosp. Buzzolini 1 gld. — Gosp. Josip Rebek, ključarski mojster, 10 gld. — Gosp. Peter Majdič, posestnik, 10 gld. — Brata Pollak 1 gld. — Gčna. Klara Pessiak 2 gld. — Nekdo 1 gld. — Ga. M. Grošelj

2 gld. — Gosp. Albert Samassa 70 gld. — Gospod Jos. Benedikt 1 gld. — Gosp. dr. Jos. Drč, zdravnik, 2 gld. — Ga. Josipina Jančar, pek., 3 gld. — Gospa M. Mršol 2 gld. — Gosp. Ant. Krejči, krznar, 50 kr. — Gosp. dr. Pavel Suppan 2 gld. — Ga. Lija Suppan 2 gld. — Sestri Preglovi 2 gld. — Ga. Pavl. pl. Gariboldi 2 gld. — Gčna. Cecilija Teubbaum 2 gld. — Gosp. Jos. Merk, vladni svetnik, 10 gld. — Ga. Aleksa Poklukar, posestnica, 5 gld. — Gosp. Alojz Zorman, molar, 2 gld. — Gosp. Fr. Oswald 80 kr. — Gospod Franc Pavlin, župnik, 1 gld. — Gosp. Ivan Hribar, župan, 5 gld. — Nj. prevzv. gospod Viktor baron Hein, deželni predsednik, za najpridnejšega gojenca, 10 gld. — Nj. prevzv. mil. gosp. dr. Jak. Missia, knez in škof, 50 gld. — Gosp. Ivan Vrhovnik, župnik, 2 gld. — Gosp. Janez Brencè, župnik, 1 gld. 50 kr. — Gosp. Alojzij Kummer, župnik, 1 gld. — Gospod Fr. Boncelj, župnik, 60 kr. — Gosp. Anton Dolinar, župnik, 80 kr. — Gosp. Fr. Dolinar, župnik, 10 gld. — Gosp. Franč. Levec, c. kr. profesor in nadzornik, 10 gld. — Gosp. dr. Jos. Lesar, profesor in ravnatelj, 5 gld. — Gosp. Ivan Sušnik, kanonik, 10 gld. — Ga. Tereza Bertolo 6 gld. — Gčna. Zishman 3 gld. — Po gosp. p. Jožefu Bizavičarju 9 gld. — Gospod Ivan Feltrin, vikar, 60 kr. — Ga. Ivana Tauzher, posestnica, 6 gld. — Poleg teh darov so darovali živila: Župljani v Bevkah (gosp. Ant. Vonča), župljani na Ježici (župn. gosp. Simon Zupan), župljani v Šenčurju pri Kranju (župnik gosp. Ant. Kukelj), vaščani v Lahovičah (gosp. Fr. Grivec), župljani v Preski (gosp. J. Meršolj), župljani pri D. M. v Polju (gospod župnik M. Kolar), župljani v Sori (župnik gospod Fr. Porenta), župljani v Št. Vidu nad Ljubljano (župnik gosp. Greg. Malovrh), župljani v Žalini (župnik gosp. Jož. Novak), župljani šempeterski v ljubljanski okolici (ki so posebno bogato obdarili zavod), gospod Karol Lenasi, kurat, gospod Peter Majdič, trgovec, gosp. Feliks Starè, grajščak, gosp. Gregor Malovrh, župnik, grajščina na Studencu pri Ljubljani.

Tako je torej minulo leto obrodilo Marijanišču obilo dobrotnikov in dobrot. Uredništvo našega lista misli, da je tak zaznamek za blagega človeka tako zanimiv kakor najlepša zgodba. Saj nam priča o dobroti v naši deželi. Bog povrni obilo vsako dobroto pa obudi novih dobrotnikov!

Dr. Fr. L.